

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan
SOL 066, Socialt arbete med inriktning mot kulturmöten och integration
C-uppsats
Höstterminen 2005

Om pojkars situation i hederskulturer

Författare: Frida Lindgren

Handledare: Lina Ponnert

Abstract

Girls in honour cultures have been the subject of many studies and are often debated in the media. The purpose with this study was to focus on boys in honour cultures. I wanted to understand the situation of boys in honour cultures with a perspective of the rights of children. My central questions were: How is it to be a boy in honour cultures? Are boys in honour cultures exposed? How are they exposed? My study was a qualitative study in which I interviewed four professionals who meet boys in honour cultures in their work. I also interviewed boys in a focus group interview. My study showed that boys in honour cultures have both freedoms and restrictions. They are exposed to violence and they are forced to do things. I tried to understand the situation for boys by analysing my result from the family structure in honour cultures. I argued that in order to understand honour related violence we have to see the violence as culture specific. My conclusion was that boys in honour cultures are exposed in a way that goes against human rights and the convention on the rights of the child.

Innehållsförteckning

Förord	5
1. INLEDNING	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Centrala begrepp	7
1.3.1 Definition av hederskultur	7
1.3.2 Hederskultur – ett problematiskt begrepp	8
1.3.3 Hedersrelaterat våld	10
1.3.4 Pojkar	11
1.4 Fortsatt framställning	11
2. METOD	11
2.1 Metodval	11
2.2 Informantintervjuer	12
2.2.1 Metod	12
2.2.2 Urval	12
2.2.3 Genomförande	13
2.3 Fokusgruppsintervju	14
2.3.1 Metod	14
2.3.2 Urval	15
2.3.3 Genomförande	16
2.4 Bearbetning av material	17
2.5 Undersökningens tillförlitlighet	17
2.6 Källkritik	19
2.7 Etiska överväganden	19
3. TIDIGARE FORSKNING	20
4. TEORETISKA PERSPEKTIV	23
4.1 Den patriarkaliska familjestrukturen	24
4.2 Kulturrelativism	26
4.3 Barns rättigheter	27
5. RESULTAT	27
5.1 Pojkarna har friheter...	28

5.2 ... men även begränsningar	29
5.3 Pojkars utsatthet	32
5.3.1 Våld	32
5.3.2 Tvång	33
5.3.3 Bestraffning	34
5.3.4 När pojkar är utsatta	34
6. ANALYS	35
6.1 Pojkars situation och utsatthet i hederskulturer	35
6.2 Den patriarkaliska familjestrukturen som förståelsemodell	36
6.3 Hedersrelaterat våld som hederskulturellt	39
6.4 En fråga om barns rättigheter	40
7. SLUTDISKUSSION	41
KÄLLFÖRTECKNING	45
BILAGOR	48
Bilaga 1. Informantintervju	48
Bilaga 2. Fokusgruppsintervju	49

Förord

Framför dig har du som läsare en studie som är en C-uppsats inom ramen för socionomutbildningen vid Socialhögskolan i Lund. Jag hoppas att studien ger dig nya perspektiv och väcker spännande tankar.

Jag vill tacka er som ställt upp i mina intervjuer, ni har varit förutsättningen för denna studie. Ett stort tack även till min handledare Lina Ponnert för vägledning och inspiration under mitt arbetes gång.

Frida Lindgren

Malmö den 6 januari 2005

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Fadime Sahindal mördades 2002 av sin pappa och vi fick i Sverige upp ögonen för flickor som mördas av sina släktingar i hederns namn (Wikan 2004). Tusentals flickor och kvinnor mördas varje år i världen i hedersmord (Amnesty 2005). Förutom hedersmord är flickor och kvinnor utsatta även på andra sätt, till exempel genom misshandel, sexuella övergrepp, tvångsäktenskap eller trakasserier (ibid.). Men flickors utsatthet yttrar sig inte alltid i våld, de kan även vara utsatta i vardagen, genom att till exempel ha starkt reglerade tider, inte få idrotta eller vara tvungna att utföra sysslor i hemmet (Johansson 2003). Jag uppfattade att flickor i debatten framställs som offer för en hederskultur (för definition se s 7), medan männen och pojkarna framställs som förövare (se t ex Mänskliga rättigheter 2005d; Nadem 2005; de los Reyes 2003). Jag ställde mig tveksam till att det är så enkelt som att flickor är offer och pojkar förövare.

När jag var i färd med att genomföra mina intervjuer uppmärksammades i media ett fall där en pojke från en hederskultur blivit mördad av sin flickvans familj, då flickan inte fick ha pojkvän för sin hederskulturella familj, det så kallade Högsbyfallet (Rothenborg 2005). Verkligheten kom till mig och visade att pojkar i hederskulturer kan vara utsatta. Jag tänker på Fadime, Sara och Pela, flickor som blev offer för hederskulturens mörka sidor och öppnade upp Sveriges ögon för detta. Hedersmordet på pojken i Högsby gav oss en möjlighet att uppmärksamma pojkars utsatthet i hederskulturer, men än så länge är debatten tyst.

När jag började läsa om ämnet hederskulturer märkte jag att det finns mycket kunskap om flickor i hederskulturer, men i princip ingen om pojkar. Detta skapade ett intresse för mig om hur det är att vara pojke i hederskulturer. Jag fann en bok vars titel gjorde mig nyfiken, *Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer: teori och praktik* (Allmänna barnhuset 2005). Är det äntligen någon som skrivit om pojkarna i hederskulturer, tänkte jag. Men efter att ha läst igenom boken slog jag bittert ihop den och konstaterade att titeln inte motsvarar innehållet. Pojkar är klart underrepresenterade i bokens innehåll. Pojkar omnämns tre gånger i boken, där man kort konstaterar att även pojkar kan vara utsatta (ibid., s 61, 109, 117). Denna bok representerar den kunskap som finns om pojkar i hederskulturer idag, antingen så lyser

pojkar med sin frånvaro i diskussionen om hedersrelaterat våld eller så omnämns de men utan att man egentligen vet hur deras utsatthet ser ut.

Det finns de som menar att det inte finns någon specifik hederskultur och att hedersrelaterat våld inte skiljer sig från annat våld, så som till exempel Masoud Kamali, utredare för regeringen inom området integration (Eriksson 2004). För att få en förståelse för pojkars utsatthet i hederskulturer ville jag anlägga ett perspektiv som kan förklara kulturens roll i det hedersrelaterade våldet. Jag ville även förstå pojkars roll i den hederskulturella familjen för att förstå pojkarnas utsatthet. Jag ställde mig frågande till att flickor i hederskulturer är offer och pojkar förövare. Är synen på pojkar präglad av synen på män som överordnade kvinnor i ett patriarkalt samhälle? Jag anade att pojkars roll är mer komplex än så och ville veta mer om hur det är att vara pojke i en hederskultur. Med min uppsats ville jag utifrån perspektivet barns rättigheter undersöka pojkars situation i hederskulturer. Jag ville studera pojkar som de barn de är, och inte som tillhörande kategorin män.

1.2 Syfte och frågeställningar

Flickors utsatthet i hederskulturer är belyst i såväl forskning som den offentliga debatten. Med denna studie vill jag belysa situationen för pojkar som lever i hederskulturer i Sverige utifrån perspektivet barns rättigheter. Mina frågeställningar är:

- Vad innebär det att vara pojke i hederskulturer?
- Är pojkar i hederskulturer utsatta?
- Hur ser pojkars utsatthet ut?

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Definition av hederskultur

Det har inte varit lätt att hitta en definition av begreppet hederskultur. Det finns ingen officiell definition och jag har inte heller hittat någon definition av någon forskare. Jag fann slutligen en definition som var så pass uttömmande att den kunde definiera hederskultur på ett enligt mig lämpligt sätt, denna definition är den jag använder i min uppsats. Lasse Johansson (2003), projektledare för Länsstyrelsen i Västra Götalands insatser för flickor utsatta för

hedersrelaterat tvång, hot och våld på uppdrag av regeringen, har beskrivit hederskulturens mekanismer. Johansson menar att hedersförtryck sker i ett patriarkalt sammanhang men att det skiljer sig från annat patriarkalt förtryck genom att det sker i gruppcentrerade samhällen där heder och skam är centralt. Familjens heder är beroende av moderns och döttrarnas oskuld eller kyskhet. Skamfullt beteende hos modern och döttrarna drabbar hela familjens heder eftersom familjen är gruppcentrerad vilket innebär att individen är underordnad gruppens värde. Familjen blir skamfylld inför andra i samma etniska grupp och måste återupprätta sin heder offentligt inför dessa. Pojkar och män tillhör den offentliga sfären medan kvinnor och flickor tillhör den interna sfären i familjen eller släkten. När en kvinna eller flicka agerar enligt normerna felaktigt, till exempel genom att ha pojkvän, innebär det att hon lämnar den interna sfären och då måste hedern återupprättas offentligt. Män och pojkars ageranden som skadar hedern kan bestraffas och lösas inom familjen. Johansson menar vidare att hedersförtryck inte förekommer inom alla invandrargrupper i Sverige och att det inte är knutet till någon särskild religion. Gruppcentrerade skam- och hederskulturer skiljer sig enligt Johansson från individcentrerade skuldskulturer, där individen själv är ansvarig för sitt agerande och skammen drabbar endast individen och inte familjen eller släkten. Felaktigt agerande löses inom familjen i individcentrerade samhällen, individen får ofta stöd från familjen, och det finns inga krav på offentlig bestraffning.

1.3.2 Hederskultur – ett problematiskt begrepp

Begreppet hederskultur är centralt i min uppsats. Detta är inte ett oproblemiskt begrepp och jag har övervägt mitt ordval noga. Jag vill här förklara varför jag valt att använda begreppet hederskultur.

Att använda begreppet hederskultur kan anses vara rasistiskt. Man menar då att det våld som sker i hederns namn inte skiljer sig från annat våld mot kvinnor och att påstå att hedersvåld är kulturellt är att vara rasist (se t ex de los Reyes et al 2002; Eriksson 2004). Jag menar att hedersvåld skiljer sig från annat patriarkalt våld genom att det inte bara är patriarkalt utan även sker i en kollektiv, hederscentrerad kontext. Att säga att det inte finns hederskulturer och ett specifikt hedersrelaterat våld och istället mena att detta är samma fenomen som annat kvinnovåld är enligt mig omvänd rasism. Det innebär nämligen att man säger att en ungdom som inte tillåts gå ut efter skoltid med hänsyn till familjens eller släktens heder inte har ett problem som går utöver de problem ungdomar i patriarkala sammanhang har. Men förbjuds

en ungdom i en patriarkal individualistisk kontext vistas ute på fritid för rädslan för den kollektiva hedern och kan ungdomar bestraffas offentligt om han eller hon bryter mot detta? Genom att säga att det inte finns en hederskultur accepterar man situationen för dessa ungdomar, och därmed inskränkningar i ungdomarnas rättigheter.

Jag anser att en del av det hedersrelaterade våldet kan förklaras genom att se det som kulturspecifikt, däremot anser jag inte att kultur kan *ursäkta* hedersrelaterat våld eller förtryck. Att acceptera våld som sker i hederns namn för att det skulle vara ”deras” kultur kan aldrig vara riktigt.

Det är även problematiskt att använda begreppet hederskultur då det är generaliserande. När jag använder begreppet hederskultur säger jag samtidigt att en mängd olika människor från olika kulturer och länder är likadana. Jag väljer dock att generalisera dessa grupper under namnet hederskultur i den här uppsatsen. Anledningen till detta är att jag anser att vi måste våga benämna ett fenomen för att kunna motarbeta det. Problem som hedersvåld är problem som strider mot mänskliga rättigheter och därmed något som vi absolut inte får blunda för. Att inte förklara problemen utifrån det generaliserande begreppet hederskultur innebär att vi inte kan motverka det. Kvinno våld i en kontext som inte är hederskulturell och kollektiv löses genom att mannen som utfört våldet bestraffas. Men ett hedersmord kan vi inte lösa på samma sätt, att bestraffa den som utfört själva dådet innebär att de andra i kollektivet som stod bakom dådet inte bestraffas och därmed kan fortsätta förtrycka. Vi behöver alltså olika lösningar på olika problem. Och framförallt olika sätt att förebygga olika problem. Hur ska vi kunna göra det om vi inte först vågar säga att det är hedersrelaterat våld i hederskulturer som vi vill motverka?

Även om jag generaliserar genom att använda begreppet menar jag att hederskultur är ett paraplybegrepp som omfattar flera olika kulturer. Två personer som lever i hederskulturer kan komma från två helt olika kulturer, till exempel kan de ha sitt ursprung i två kulturellt olika länder. Detta innebär att jag inte anser att alla som tillhör hederskulturer skulle vara likadana. Vidare finns det naturligtvis graderingar inom hederskulturen, på så sätt att hur viktigt hedersbegreppet är och vilka konsekvenser i form av till exempel hedersvåld detta får skiljer sig. Så kan till exempel ungdomarna i en hederskulturell familj ha begränsningar i valet av partner så att föräldrarna helst vill godkänna denna, medan ungdomar i en annan familj skulle

bli mördade om de valde fel partner. Gemensamt för de båda fallen är dock hedersbegreppet, vilket gör att vi kan benämna dem hederskulturer.

Jag vill förtydliga ytterligare några viktiga saker. När jag använder begreppet hederskultur menar jag inte att det är samma sak som islam. Tvärtemot menar jag att hederskultur inte har med någon speciell religion att göra utan att hederskulturell problematik förekommer inom olika religioner. Hederskulturer finns förutom i muslimska Mellanöstern även bland kristna i Mellanösten (Kvinnotryck 2004), kristna kring Medelhavet (Gemzöe 2002; Ahmadi Lewin & Lewin 2003; Koctürk-Runefors 1991), turkiska judar, kristna armenier, assyrier och greker (Koctürk-Runefors 1991) och bland hinduister, buddhister, konfucianer (Wikan 2004). Jag likställer heller inte personer i hederskulturer med invandrare, då jag inte anser att alla som migrerat till Sverige från andra länder tillhör hederskulturer.

Min uppsats avser hederskulturer i Sverige. När jag använder begreppet hederskultur är det därför hederskulturer i Sverige jag syftar på. Hederskulturer kan antas se olika ut i olika länder, men detta har jag inte för avsikt att fördjupa mig i här.

Jag har en konstruktivistisk syn på kulturer, vilket innebär att kulturer inte är statiska och definitiva, utan ständigt föränderliga. En kultur uppstår i ett socialt sammanhang och förändras med detta. Detta synsätt innebär att jag ser hederskulturer som möjliga att förändra och hedersrelaterat våld möjligt att elimineras.

Hedersrelaterat våld anses vara ett mer accepterat begrepp, som jag uppfattar det, även om det också är omdiskuterat. Begreppet används till exempel offentligt av bland annat regeringen. Att använda begreppet hedersrelaterat våld istället för hederskultur skulle antagligen underlätta mycket för mig då det är ett mer vedertaget begrepp. Jag har dock valt att använda begreppet hederskultur, eftersom jag vill ha svar inte bara på om pojkar är utsatta för hedersrelaterat våld utan även mer allmänt om deras livssituation. Begreppet hedersrelaterat våld blev för begränsat och jag valde därför begreppet hederskultur.

1.3.3 Hedersrelaterat våld

Jag har valt att även definiera begreppet hedersrelaterat våld, eftersom det visade sig bli ett centralt begrepp i min uppsats.

Trots att regeringen under en period från 2003 till 2007 satsar 180 miljoner kronor på kartläggningar, utredningar och insatser på ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (Socialstyrelsen och Länsstyrelserna 2005a) har regeringen ingen definition av begreppet hedersrelaterat våld. Socialstyrelsen däremot har tydligt definierat begreppet hedersrelaterat våld (Socialstyrelsen och Länsstyrelserna 2005b, s 10). Centralt för våldet är hederstänkandet, enligt Socialstyrelsen, våldet sker för att bevara familjens heder. Våldet är kollektivt beslutat och ibland kollektivt utövat, och kollektivet beskyddar förövarna. Våldet är planerat och det ses som en legitim och oundviklig handling. Utövaren av våldet är främst män som står nära offret. Våldet drabbar flickor och kvinnor. Det kan även drabba pojkar om de stödjer eller beskyddar en kvinna som inte fogar sig samt om de har en relation med en kvinna som inte accepteras av pojkens familj. Våldet kan också drabba ungdomar på grund av sexuell läggning. Våldet är psykiskt, socialt, fysiskt och/eller sexuellt.

1.3.4 Pojkar

Med pojkar avser jag i denna undersökning barn under 18 år som är söner eller bröder, dvs. pojkar som ännu inte gift sig och blivit man eller fader i en familj. Som jag visar nedan skiljer sig pojkars roll väsentligt från faders (se Den patriarkaliska familjestrukturen s 23).

1.4 Fortsatt framställning

Närmast kommer jag att presentera den metod jag valt för min studie. Därefter vill jag sätta in läsaren i den aktuella forskningen på området hederskulturer följt av en beskrivning av de teoretiska perspektiv som ligger som grund för min studie. Efter detta presenterar jag resultatet av min studie. Slutligen kommer en analys av mitt resultat följt av en slutdiskussion kring min studie.

2. Metod

2.1 Metodval

Jag har genomfört en kvalitativ undersökning genom fyra informantintervjuer med professionella som möter pojkar i hederskulturer i sitt arbete. Utöver detta gjorde jag en

fokusgruppsintervju med pojkar i en högstadielklass på en skola med en hög andel elever som lever i hederskulturer.

Jag kommer först att presentera mina informantintervjuer, med en beskrivning av metoden, urvalet av intervjupersoner och undersökningsprocessen, och därefter kommer en motsvarande presentation av fokusgruppsintervjun. Efter detta beskriver jag hur jag bearbetat och analyserat mitt insamlade material. Jag diskuterar även mitt materials tillförlitlighet och slutligen för jag en etisk diskussion kring min undersökning.

2.2 Informantintervjuer

2.2.1 Metod

För att få svar på mina centrala frågeställningar valde jag att intervjua professionella som i sitt arbete möter pojkar som lever i hederskulturer. Från början var min tanke att intervjua pojkarna direkt, men jag valde istället att intervjua professionella, detta dels för att det var svårt att få möjlighet att intervjua pojkar som lever i hederskulturer i en enskild intervju, dels för att mitt ämne är känsligt. Metoden jag valde kallas informantintervju, detta är en kvalitativ intervjuform där man intervjuar en informant som har kunskap om det man vill studera, istället för att direkt intervjua de personer man studerar (Andersen 1998). Denna metod är användbar när man inte har möjlighet att intervjua dem man vill studera eller vid ett känsligt ämne (ibid.).

2.2.2 Urval

Urvalet av intervjupersoner var selektivt, jag ville intervjua professionella som möter pojkar från hederskulturer i sitt arbete och handplockade intervjupersoner utifrån detta kriterium. Jag valde två intervjupersoner som i sitt arbete specialiserat sig på hederskulturer och två intervjupersoner där pojkar från hederskulturer bara är en del av arbetet. Syftet med detta var att få kunskap om såväl pojkar i hederskulturer som är utsatta som om pojkars allmänna situation i hederskulturer, i överensstämmelse med mitt syfte. Vilka intervjupersoner som var lämpliga för min studie undersökte jag genom att söka och läsa information på Internet och i tryckt litteratur. Jag kontaktade därefter de personer jag önskade intervjua genom telefonsamtal. Tre av intervjupersonerna ställde direkt upp på intervjun. Det var svårare att få

intervjua en person från en ungdomsmottagning, mitt förstaval av representant var inte kontaktbar, mitt andra val ville inte ställa upp på grund av att hon inte ansåg sig ha kunskap i ämnet, till slut fick jag dock tag på en lämplig representant från en ungdomsmottagning. Jag presenterar här kort mina intervjupersoner och deras arbete. Arhe Hamednaca arbetar för Fryshuset i Stockholm i projektet Elektra där han ansvarar för förebyggande arbete riktat mot pojkar och män i hederskulturer. Sharafs hjältar var Arhe Hamednacas pilotprojekt, ett projekt som blivit omtalat i media och i andra sammanhang, projektet riktar sig till pojkar i patriarkala kulturer och arbetar med förebyggande attitydförändring. Jag valde att intervjuar Arhe Hamednaca eftersom han är en av de få i Sverige, och kanske den enda, som arbetar uttalat och uteslutande med pojkar i hederskulturer. Bahar Sharsten är projektassistent i VoB Syd AB:s projekt för skyddat boende vid hedersrelaterat hot och våld. I projektet ingår bland annat att rekrytera en bank av familjehem och kontaktpersoner för Skånes kommuner och att utbilda och handleda personal inom Skånes kommuner. Detta projekt riktar sig uttalat till såväl flickor som pojkar, vilket gjorde att jag valde att intervjuar Bahar Sharsten som representant för projektet. Jonny Harborg är sjukskötare på ungdomsmottagningen Triangeln i Malmö. Som manlig personal är det han som möter många av de pojkar från hederskulturer som kommer till mottagningen. Jonas Bjunö är kurator på Lindängeskolan i Malmö. Lindängeskolan är en högstadieskola med hög andel ungdomar med utländsk bakgrund, vilket gjorde just denna skola intressant för min undersökning.

2.2.3 Genomförande

Jag genomförde mina informantintervjuer med hjälp av en intervjuguide (se bilaga 1) där jag sammanställt frågor under centrala teman. Intervjun var semistrukturerad, en intervjuform som innebär att intervjuaren har vissa förkunskaper och utformar en frågeguide utifrån detta med områden som man vill belysa samtidigt som intervjuaren är öppen för att intervjun handlar om annat än det frågeguiden tar upp (Andersen 1998). Jag ville få svar som var relevanta för min undersökning, men ville samtidigt inte styra svaren utifrån mina förkunskaper och fördomar. Intervjuguiden var ett stöd för min intervju, jag gav intervjupersonerna möjlighet att diskutera frågor utanför denna och jag ställde även följdfrågor som passade i situationen. De första frågorna i min intervjuguide var öppna frågor, jag ville börja med ett par öppna frågor eftersom jag ville ge intervjupersonerna möjlighet att svara utifrån sin förförståelse och inte min. Efter detta gick jag in på mer specifika frågor, vilka av dessa jag ställde till intervjupersonerna berodde på vad de gett för svar i de första

öppna frågorna, intervjupersonerna fick alltså inte exakt samma frågor och standardiseringen på intervjun var alltså låg (Andersen 1998). Anledningen till att jag valde att ställa de mer specifika frågorna efter de öppna var att jag ville ha svar på de centrala frågeställningarna för min undersökning, något som jag antog endast öppna frågor inte skulle göra.

2.3 Fokusgruppsintervju

2.3.1 Metod

Fokusgrupp är en gruppintervju där intervjuaren styr en diskussion i gruppen för att få svar på en viss fråga (Morgan 1998a). Gruppdiskussionen fokuserar på den fråga som intervjuaren vill ha svar på, därav namnet fokusgrupp. Fokusgrupper skiljer sig från andra intervjuformer på så sätt att den ger data om flera personers erfarenheter och åsikter under en enda intervju, metoden ger däremot mindre kunskap om varje enskild individ.

Min fokusgruppsintervju var för mig ett spännande experiment, där jag i förhand inte visste vad jag skulle få ut av den. Jag tänkte mig att min fokusgrupp skulle kunna vara ett belysande exempel som ett komplement till informantintervjuerna, en källa som skulle ge en spännande verklighetsinblick i min undersökning. Jag hoppades även att den data fokusgruppen skulle ge mig, även om endast en fokusgrupp inte är stark som data i sig, skulle kunna styrka datan från informantintervjuerna och därmed få ett värde för mitt resultat, det som kallas triangulering (Morgan 1998b). Genom att intervjua pojkar i grupp och inte enskilda pojkar ville jag få kunskap om pojkars situation i hederskulturer i allmänhet, snarare än att få några få pojkars livshistorier. Fokusgruppen gav mig även en möjlighet till en inblick i situationen för de pojkar som inte söker hjälp hos professionella.

Det finns flera fördelar med fokusgruppsintervjuer. De ger data som är relativt detaljerad från ett flertal personer under en kort tid (Andersen 1998). I gruppen skapas en spännande interaktion och en trygghet som ger svar som inte skulle komma fram i en enskild intervju, dessutom fungerar gruppen kontrollerande så att eventuella falska uppgifter från en respondent avslöjas (ibid.). Gruppens dynamik gör även att en persons svar följs upp av en annans, vilket ger ett mer djupgående svar (Repstad 1993). Fokusgrupper upplevs ofta som intressant för deltagarna (Andersen 1998), vilket pojkarna i min fokusgrupp intygade. Nackdelar med fokusgrupper är att det kan vara endast acceptabla svar som ges, att en person

kan dominera gruppen och styra svaren, att gruppen kan förstärka och överdriva det som sägs, att konflikter uppstår och styr svaren, alla faktorer som innebär en felkälla i studien (Repstad 1993). Jag tror att i en enskild intervju om ett så känsligt ämne som hederskulturer kan respondenten komma i försvarsställning gentemot mig som utstående för att försvara de värderingar som han och hans familj står för, vilket skulle göra att svaren kommer längre från verkligheten. I gruppintervjun blir deltagarna stärkta av varandra, och denna gemenskap och trygghet tror jag gör att deras berättelser blir ärligare.

2.3.2 Urval

Vid fokusgruppsintervjuer bör man genomföra mellan tre och fem intervjuer för att i en analys kunna jämföra dessa (Morgan 1998b). Jag genomförde endast en och syftet med denna var snarare att belysa min övriga empiri än att vara empiri i sig. Datan från fokusgruppen kunde dock styrkas genom att jämföras med mina informantintervjuer genom så kallad triangulering, vilket innebär att datan jämförs med annan data och därmed styrks, en metod som kan användas när man endast har en fokusgrupp (ibid.).

Fokusgruppen jag intervjuade bestod av sex pojkar i en högstadielklass. Jag valde att göra min intervju i en klass på denna skola eftersom jag hade kontakter på skolan samt eftersom så många elever på skolan kommer från hederskulturer, enligt min personliga bedömning. Urvalet av deltagarna till en fokusgrupp görs selektivt så att syftet med studien uppnås genom att en diskussion som svarar på frågan man undersöker skapas (Morgan 1998b). Urvalet av pojkarna till min fokusgrupp gjordes av pojkarnas klasslärare utifrån följande av mig fastställda kriterier. Det skulle inte finnas en risk för att konflikter skulle uppstå inom gruppen, eftersom detta kan vara en felkälla då deltagarnas svar kan ha mer med konflikten än sanningen att göra (Repstad 1993). Vidare ville jag inte ha en klar ledare som skulle kunna dominera gruppen, eftersom det kan leda till att svar döljs från andra deltagare (ibid.). Jag önskade få en grupp av pojkar som hade ett intresse för och var insatta i ämnet, samt var diskussionsbenägna, detta för att få så mycket data som möjligt under en intervju. Pojkarna i min fokusgrupp var intresserade av att diskutera ämnet för intervjun. Det uppstod ingen konflikt i gruppen, däremot framstod en pojke stundtals som ledare vilket var begränsande under delar av intervjun. Etnisk bakgrund och huruvida pojken lever i en hederskultur var inte en kategori för mitt urval, eftersom detta skulle vara stigmatiserande för de som då skulle bli utvalda. De sex pojkarna i fokusgruppen visade sig ha sitt ursprung i sex olika länder. Min

uppfattning var efter att tidigare ha diskuterat hederskulturer med elever på denna skola att samtliga elever på skola har ett medvetande om hur det är att leva i hederskulturer, vare sig man själv gör det eller inte. Jag valde att ha med endast pojkar och inte flickor i min fokusgrupp av olika orsaker. Avsikten med min studie var att uppmärksamma pojkar i hederskulturer, mot bakgrund av att flickor i hederskulturer varit fokus för mycket forskning och många insatser, och jag ville även i min fokusgruppsintervju göra detta. Vidare hade jag en föreställning om att en grupp med både pojkar och flickor skulle leda till minde sanningsenliga svar, av den orsaken att det är mer accepterat att prata om flickornas utsatthet och att pojkarna därför skulle ha svårare för att tala om pojkars utsatthet tillsammans med flickor.

2.3.3 Genomförande

Fokusgruppsintervjun genomfördes under lektionstid, vilket för pojkarna innebar att de tog den på allvar. De blev även motiverade av att bli utvalda som deltagare ur sin klass (och slippa ordinarie undervisning). Intervjun tog plats i skolans konferensrum, ett rum dit elever kallas till allvarliga möten med personal och föräldrar. För att skapa en tryggare och mer tillåtande miljö bjöd jag därför på pepparkakor, vilket fick pojkarna att genast skratta och prata. Intervjun pågick under 50 minuter. Pojkarna var intresserade av att prata om ämnet och intervjun skapade en diskussion som var väldigt spännande för mig att leda.

Jag hade hjälp av en intervjuguide (se bilaga 2) när jag ledde gruppdiskussionen. Som intervjuare i en fokusgrupp styr man diskussionen kring det ämne man avser undersöka, man bör dock inte styra för mycket, eftersom en grupp har sin egen dynamik och gruppens åsikter måste kunna komma fram (Morgan 1998a). En fokusgruppsintervju kan vara av mer eller mindre strukturerad art (Morgan 1998b). Jag valde att göra min fokusgruppsintervju delvis strukturerad. Jag ville få svar på mina frågor på en kort tid vilket gjorde att jag till viss del strukturerade intervjun (jfr *ibid.*). Jag var även tvungen att styra diskussionen till en viss grad för att motivera deltagarna att diskutera. Samtidigt ville jag inte styra deltagarnas diskussion för mycket eftersom jag ville öppna upp för alla deras tankar och jag följde därför inte min intervjuguide till punkt och pricka (jfr *ibid.*). Det visade sig finnas en svårighet i intervjun på så sätt att pojkarna i fokusgruppen hade begränsade kunskaper om hederskulturer. Kring vissa av mina frågor skapades en diskussion som gjorde att ämnet fördjupades medan diskussionen kring andra frågor blev kort.

2.4 Bearbetning av material

Jag spelade in mina intervjuer, både informantintervjuerna och fokusgruppsintervjuerna, på en Mp3-spelare. Jag transkriberade intervjuerna samma dag eller dagen efter. Transkriberingen skedde i princip ordagrant. Transkriberingen av fokusgruppen var svår och när flera personer pratade samtidigt var det ibland omöjligt för mig att urskilja det alla sa. Att höra vem som sa vad i fokusgruppen var inte enkelt, jag försökte särskilja de olika personerna eftersom det skulle kunna vara intressant för analyseringen av intervjun, men när jag citerar pojkar i min uppsats väljer jag att inte precisera vilket pojke som sagt vad, dels för att skydda pojkarna men framförallt för att jag inte anser det vara relevant.

När jag transkriberat intervjuerna läste jag igenom dem ett par gånger och strök under gemensamma tendenser. Dessa formade sig så småningom till olika områden. Efter en analys av dessa områden kunde jag tematisera intervjuerna till några relevanta teman som sedan låg till grund för min analys. Under bearbetningen av materialet fann jag att empirin från fokusgruppsintervjun bekräftade empirin från informantintervjuerna, kallat triangulering (Morgan 1998b), vilket gjorde att jag integrerade dessa metoder i min analys. Analysen av min empiri skedde sedan utifrån mina valda teoretiska perspektiv.

2.5 Undersökningens tillförlitlighet

För att en undersökning ska vara tillförlitlig krävs att de teoretiska begreppen och de empiriska variablerna överensstämmer, något som kallas definitionsvaliditet (Andersen 1998). Validitet kräver dels giltighet, dels relevans. Giltighet innebär att de teoretiska och empiriska begreppen överensstämmer. Relevans innebär att det empiriska begreppsvalet är relevant för frågeställningarna i undersökningen.

En svårighet i min undersökning har varit att begreppet hederskultur, som är centralt i mina frågeställningar, inte har en självklar definition. Jag kan inte vara säker på att mina intervjupersoners definition av hederskultur överensstämmer med min, vilket innebär att jag kan ha feltolkat deras svar. Risker är att intervjupersonerna blandat ihop begreppet hederskultur med begreppet invandrare eller begreppet muslim eller att de syftar på definitioner av hederskultur som jag inte känner till. Jag anser dock att det är större sannolikhet att intervjupersonerna syftar till den definition av hederskultur som jag använder mig av i mina teoretiska

resonemang, då de använde orden heder, skam och ”att tappa ansiktet” snarare än invandrare eller muslim i intervjuerna. Medias flitiga bruk av ordet hederskultur torde vara en förklaring till denna medvetenhet. Påpekas bör att två av informantintervjupersonerna har mycket stor kunskap om hederskulturer då de själva föreläser om dessa i olika sammanhang, deras definitioner överensstämmer med den teoretiska definition jag använder i min undersökning. Jag bedömer att det empiriska hedersbegreppet överensstämmer med det teoretiska i min studie och därmed att undersökningen har tillräckligt stor giltighet för att vara tillförlitlig.

Jag lät alltså intervjupersonerna själva definiera begreppet hederskultur och denna definition var grunden för intervjun. Undantaget var fokusgruppen där pojkarna inte kunde förklara begreppet hederskultur, vilket föranledde att jag gav dem en definition. Påpekas bör dock att det framkom senare under fokusgruppsintervjun att pojkarna var väl medvetna om innebörden av begreppet hederskultur, även om de alltså inte kunde definiera det med ord. Min empiriska definition av begreppet hederskultur var alltså styrd av intervjupersonerna och inte av mig. Jag använde mig av begreppet hederskultur som empiriskt begrepp vilket överensstämmer med mina frågeställningar, men eftersom jag lät intervjupersonerna definiera begreppet själva är risken att det empiriska begreppet inte är relevant för frågeställningarna i undersökningen. På samma sätt som jag diskuterat ovan anser jag dock att det är troligt att intervjupersonernas svar handlade om hederskulturer så som min frågeställning avsåg, vilket innebär att jag anser relevansen vara tillräckligt hög för att göra undersökningen tillförlitlig.

Förutom definitionsvaliditet är reliabilitet ett krav på en tillförlitlig undersökning. Med reliabilitet menas hur säker mätningen av undersökningen är (Andersen 1998). Minskad reliabilitet får man till exempel om mätmetoden påverkas av en intervjuare. En intervju är en tvåvägskommunikation där intervjuarens påverkan på intervjupersonen är omöjlig att komma ifrån, i mitt fall kan det till exempel antas att det genom mitt val av ämne för uppsatsen lös igenom att jag har ett intresse för att belysa pojkars utsatthet, vilket kan ha påverkat intervjupersonernas svar på så sätt att även de ville få fram detta. Kvalitativa metoder så som intervjuer med låg standardisering genomförs på olika sätt i de olika intervjuerna, så gjorde även mina intervjuer, detta innebär en minskad reliabilitet för undersökningen.

Min undersökning är av kvalitativ art och representerar inte hela populationen utan endast en del av denna. Det är därför svårt att dra generella slutsatser av mitt resultat. Min undersökning ger inte hela sanningen om situationen för pojkar i hederskulturer då jag inte undersökt

situationen för alla pojkar som lever i hederskulturer i Sverige. Jag menar dock att undersökningen visar tydliga tendenser för pojkars utsatthet, vilka är intressanta och viktiga att synliggöra.

2.6 Källkritik

De källor jag valt som kunskap om hederskulturer är ett resultat av en noggrann kunskapssökning. Jag har satt mig in i forskning, skönlitteratur, mediedebatten, regeringens och myndigheters publikationer med mera på området. Jag har sökt presentera en övergripande kunskap så väl som det som är av särskilt intresse för min undersökning, i den mån utrymme funnits.

Valet av teorier till min uppsats var medvetet selektivt, och avslöjar mina personliga åsikter. Jag anser att detta är ett sätt att få min uppsats intressant och nytänkande. Hade jag analyserat min uppsats utifrån andra teorier skulle jag antagligen ha fått ett annat svar, vilket det dock varken finns intresse eller plats för i denna uppsats.

Informantintervjupersonerna visade sig ha en begränsad kunskap av området för intervjun, vilket gör empirin som källa för min studie till föremål för kritik. Det är för mig svårt att säga om informantintervjuernas svar är grundade i egna erfarenheter av mötet med pojkar från hederskulturer eller om de snarare är en spegling av den allmänna debatten och grundade i fördomar. Fokusgruppen hade även de begränsade kunskaper om ämnet, vilket gör att deras svar eventuellt bygger på fördomar om pojkar i hederskulturer snarare än faktiska direkta eller indirekta erfarenheter om detta.

2.7 Etiska överväganden

Från början var min tanke att intervjua pojkar som själva lever i hederskulturer i enskilda intervjuer. Jag valde dock att inte göra detta av hänsyn till pojkarna, eftersom en sådan intervju skulle kunna vara jobbig för dem. Jag tror även att det kan vara svårt för ett barn att reflektera kring en kultur som man själv är en del av samt att barnet kanske inte skulle ge sanningsenliga svar då man vill skydda sin kultur för kritik, båda faktorer som skulle innebära att jag inte skulle få tillförlitliga svar på min undersökning. Att genomföra en fokusgruppsintervju med pojkar såg jag som ett mer etiskt försvarbart alternativ. Pojkarna

hade i fokusgruppen tryggheten av en grupp och de behövde inte känna sig stigmatiserade då jag inte valde pojkar bara från hederskulturer till att delta i fokusgruppen. Min tanke var att deltagandet i fokusgruppsintervjun skulle vara frivilligt, det visade sig dock att läraren som hjälpte mig att välja ut elever till fokusgruppen inte frågade om de ville delta utan bad dem följa med mig och delta. Detta verkade dock inte vara något problem då intresset var stort att få den sista platsen när en elev var sjuk. I intervjusituationen var deltagandet i diskussionen frivilligt, och jag bedömer att några av pojkarna valde att inte prata emellanåt. Pojkarna i fokusgruppen var minderåriga, vilket föranledde en diskussion om huruvida föräldrarnas medgivande skulle krävas eller inte. Efter en diskussion med den ansvariga läraren och medgivande från rektorn kom vi fram till att detta inte var nödvändigt, då intervjun sågs som en del av den obligatoriska undervisningen, där diskussioner om normer och värderingar är ett inslag. Pojkarna fick veta att de skulle vara anonyma i undersökningen, vilket de också önskade. Jag har valt att inte berätta vilken skola pojkarna går på av denna orsak. Slutligen har jag funderat på den etiska riktigheten i att föra upp pojkars utsatthet på dagordningen med pojkar som själva kan vara i den situationen. Risker finns att det väcks tankar hos pojken som leder till obehag. Efter noggrant övervägande kom jag fram till att skydds nätet på skolan, genom framförallt den ansvariga läraren och skolkuratoren, är så pass starkt att pojken i så fall skulle ha någonstans att vända sig och få stöd.

Att jag valde att genomföra informantintervjuer hade alltså att göra med den etiska tveksamheten i att intervjua pojkar som lever i hederskulturer i enskilda intervjuer. Intervjupersonernas deltagande var frivilligt. Jag frågade de olika intervjupersonerna om de ville vara anonyma eller inte. Det bestämdes på förfrågan från några intervjupersoner att de skulle få läsa igenom mitt resultat och i synnerhet eventuella citat innan uppsatsen publiceras.

3. Tidigare forskning

Jag vill här ge en inblick i det aktuella kunskapsläget på området. Åsa Eldén och Unni Wikan är aktuella forskare på området hederskulturer och Astrid Schlytter på området arrangerade äktenskap. Efter en kort genomgång av dessa forskares arbeten presenterar jag en undersökning om hedersrelaterat våld gjord av Kvinnoforum, denna undersökningen är den enda i sitt slag som tar upp pojkar och hedersrelaterat våld. Slutligen redogör jag för några kartläggningar gjorda av regeringen och länsstyrelserna, vilka visar vilken kunskap som finns

om ungdomar i hederskulturer i dagsläget. Summariskt kan jag konstatera att det finns mycket kunskap om flickor i hederskulturer men endast lite om pojkar.

I sin avhandling *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder* (2003) ger Åsa Eldén en förståelse för heder utifrån ett konstruktivistiskt och feministiskt perspektiv. Från intervjuer med flickor från hederskulturer framkom att centralt i deras liv var hur ”en kvinna förhåller sig till krav från omgivningen på att hon ska vara *oskuld* på bröllopsnatten, och hon tänker hela tiden på sitt *rykte* för att inte smutsa ner familjens *heder*” (ibid., s16). Eldén menar att kontroll, hot och våld i hederns namn ofta förklaras utifrån en förståelse för kulturer som kontraster, där svensk-hora kontrasteras mot kurd-oskuld. Eldén använder istället en konstruktivistisk ansats där kultur inte är något statiskt utan skapas och omskapas hela tiden samt en feministisk förståelse där våldsutövningar upprätthålls, legitimeras och förklaras med hedersbegreppet. Män riskerar inte på samma sätt som kvinnor att få dåligt rykte, därför förstår Eldén heder som genusbestämt.

Unni Wikan förklarar i sin bok *En fråga om heder* (2004) hedersmord utifrån bland annat rättsfallet Fadime. I hederskulturer är kvinnans sexualitet central och kopplad till mannens heder. Wikan förklarar innebörden av begreppet heder. Hedern är kollektiv då hela familjen har en gemensam heder. Heder har man om man följer hederskoden, den uppsättning regler som rör heder. Det är omvärldens syn på en person som avgör personens heder, snarare än personens egna moraliska kvaliteter. Skam är inte motsatsen till heder, då skam förekommer i grader, till skillnad från heder som man antingen har eller inte har.

Astrid Schlytter (2004) har forskat och skrivit om arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap. Ett arrangerat äktenskap är när andra än de som ska gifta sig bestämmer vem de ska gifta sig med. Tvångsäktenskap skiljer sig från arrangerade äktenskap då tvångsäktenskap sker mot parternas vilja. Det är dock ofta svårt att i praktiken skilja på arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap. Arrangerade äktenskap är kvalitativt inte annorlunda än tvångsäktenskap, eftersom hela flickans liv styrs av att hon ska vara oskuld och inte får bestämma vem hon ska gifta sig med, skiljelinjen mellan arrangerade och tvångsäktenskap är med andra ord fiktiv, enligt Schlytter (2002). Arrangerade äktenskap i Sverige förekommer bland flera kulturella grupper, men praktiseras inte av alla i dessa grupper, vidare är arrangerade äktenskap inte knutet till någon specifik religion (2004). Traditionen med arrangerade äktenskap berör både flickor och pojkar, men den spelar större

roll för flickor, menar Schlytter (2004), eftersom flickans oskuld är central i traditionen vilket gör flickan mer kontrollerad och utsatt. Schlytter nämner att även pojkar berörs. Hon väljer dock att förklara utsattheten för flickor genom att ha exempel på flickor som utgångspunkt, vilket lämnar frågan om hur och i vilken utsträckning pojkar berörs obesvarad.

Kvinnoforum har tillsammans med andra statligt obundna organisationer i Finland och Nederländerna utarbetat en resursbok för hedersrelaterat våld som är ett resultat av ett europeiskt projekt som finansierats av EU (Kvinnoforum 2003). Denna ger en bild av hedersrelaterat våld i Sverige, Finland och Nederländerna och det arbete mot detta som statligt obundna organisationer bedriver. I ett kapitel redogörs för pojkar och män som utsätts för hedersrelaterat våld, detta är den enda studien på området (ibid., s 29-31). Undersökningen visar att hedersrelaterat våld drabbar även pojkar, om än i mindre omfattning och i mindre grad än flickor. Kvinnoforum påpekar att pojkar inte bör uteslutas i diskussionen om eller arbetet mot hedersrelaterat våld. Av de 43 svenska statligt obundna organisationer Kvinnoforum intervjuade har 65 % i sitt arbete mött pojkar som utsatts för hedersrelaterat våld och 26 % menar att pojkarna i starkt patriarkala familjer är under lika stor press som flickorna. Intervjuerna visar fem olika kategorier av pojkar som utsätts för hedersrelaterat våld. Den första är när en pojke är tillsammans med en flicka från en starkt patriarkal familj och pojken har en annan etnisk bakgrund än flickan, pojken riskerar då att utsättas för våld från flickans familj då familjen upprättar sin heder genom att bestraffa pojken. Bröder har ett tungt ansvar och begränsade handlingsmöjligheter och de bröder som avstår från att följa sina uppgifter, så som att övervaka sin syster, riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Homosexuella pojkar är ytterligare en kategori som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Pojkar som vägrar att gifta sig när familjen arrangerat ett äktenskap riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Den sista kategorin av pojkar som riskerar hedersrelaterat våld är pojkar som har lämnat familjens religion eller trostillhörighet. Kvinnoforums studie visar att organisationerna som mötte dessa pojkar menar att det är svårt att hjälpa pojkarna eftersom det finns lite kunskap om deras situation och lite stöd från samhället. Det förebyggande arbetet som inkluderar pojkar har dock ökat, enligt studien.

Regeringen har satsat 180 miljoner kronor på ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld under en period från den 1 juli 2003 till 2007 (Socialstyrelsen och Länsstyrelserna 2005a). Regeringens senaste rapport om dessa insatser visar att det i huvudsak är flickor och unga kvinnor som varit föremål för insatserna, men det påpekas att

även pojkar och unga män måste uppmärksammas (Justitiedepartementet 2004). Länsstyrelsen i Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län fick i juni 2003 i uppdrag av regeringen att utveckla ett skyddat boende m.m. för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld samt att uppmärksamma ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld på grund av sin sexuella läggning (Länsstyrelsen i Skåne län et al. 2004). De redovisar detta arbete i en rapport och i denna redogörs för genomförda insatser för flickorna samt vilka insatser som bör utvecklas i framtiden (ibid.). Ett par mindre insatser rörde pojkar genom attitydarbete, det konstateras att det finns bristfällig kunskap om pojkars utsatthet och att det framtida arbetet för ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld bör inkludera pojkar eftersom även de är utsatta, om än i mindre grad än flickor. Socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att i samråd med länsstyrelserna ta fram en lägesrapport om insatser för ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (Socialstyrelsen och Länsstyrelserna 2005a). Denna rapport visar att det främst är flickor som använder insatsen skyddat boende, men att även ett fåtal pojkar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld nyttjat skyddat boende. Vad gäller de förebyggande insatserna visar rapporten att fyra av 21 länsstyrelser inkluderat pojkar i några av dessa. Ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning har uppmärksamats i en kartläggning genomförd av RFSL Rådgivningen i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Länsstyrelsen i Skåne län 2004). Kartläggningen visar att hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning förekommer och att kunskapen om detta tidigare varit bristfällig. Nyligen beslutade Socialstyrelsen att kartlägga det hedersrelaterade våldet igen, denna gång ska kartläggningen omfatta såväl pojkar som flickor och även ungdomar som riskerar hot och våld på grund av deras sexuella läggning (Justitiedepartementet 2005).

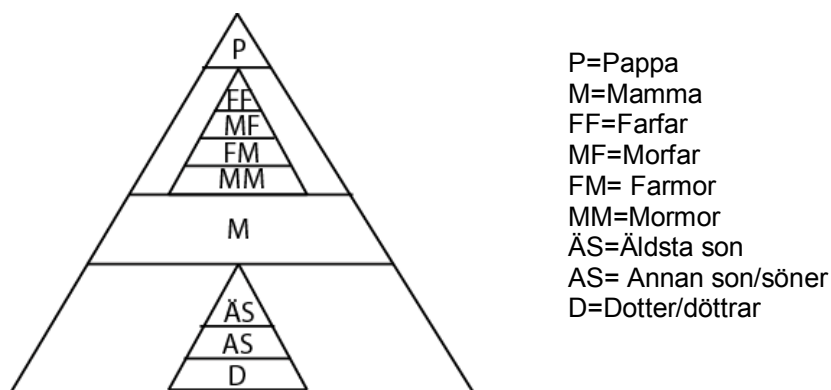
4. Teoretiska perspektiv

Som teoretisk förståelseram för denna studie har jag anlagt tre olika perspektiv. Jag redogör för den patriarkaliska familjestrukturen för att få en förståelse av pojkars roll i familjen i hederskulturer. Teorin om kulturrelativism använder jag för att få en förståelse för kulturens roll i det hedersrelaterade våldet. För att sätta pojkar som barn i fokus använder jag perspektivet barns rättigheter genom att redogöra för barnkonventionen.

4.1 Den patriarkaliska familjestrukturen

Det finns en skillnad mellan individbaserade och gruppbaseade sociala gemenskaper (Ahmadi Lewin & Lewin 2003). Det svenska samhället bygger på individen som grundläggande enhet, där individens rätt går före släktens. I många andra samhällen ses gruppen som basen i samhället, den enskilda människan är en del av en större grupp, ofta familjen eller släkten, och måste rätta sig efter denna. Man kan vidare skilja mellan skuld- och skamkulturer (ibid.). En människa i en skuldkultur, som till exempel Sverige, har ansvar för sina egna handlingar och felsteg skapar skuld hos individen, och individen kontrollerar själv sitt agerande utifrån sitt samvete. I skamkulturen är det gruppen, och inte bara individen, som drabbas om en människa agerar felaktigt. Det är också gruppen som kontrollerar individens beteende, för att inte gruppen ska förlora hedern.

Al-Baldawi (2003) förklarar den patriarkaliska familjestrukturen. Familjestruktur är en modell av en familjs roll- och maktfördelning. I den traditionella svenska familjestruktursmodellen har mamman och pappan ofta en jämställd roll, och sönerns och döttrarnas rättigheter respekteras. Individen har en större betydelse jämfört med i den patriarkaliska familjestrukturen där familjens bästa går före individens. Den patriarkaliska familjestrukturen härstammar från det traditionella bondesamhället där gemenskap är essentiell för överlevnad, idag är den dominerande i bland annat Mellanöstern, Nordostafrika och delar av Asien.

Den patriarkaliska familjestrukturen (Al-Baldawi 2003, s 113)

I den patriarkaliska familjestrukturen, som illustreras i bilden ovan, har pappan den övergripande makten och står högst i hierarkin. Efter honom på maktskalan kommer far- och morföräldrar följt av modern. Barnen har lägst status i familjen, det finns en rangordning även bland barnen, där den äldste sonen har högst position, därefter andra söner och slutligen döttrarna. Denna modell ger en bild av en typisk patriarkalisk familjestruktur, i vissa familjer

ingår även pappans och mammans syskon i familjestrukturen, en s.k. storfamilj. Om det inte finns någon pappa i familjen, p.g.a. till exempel dödsfall eller arbete på annan ort, är det i första hand farfadern som får det övergripande ansvaret för familjen, och om det inte finns en farfar blir den äldste sonen ansvarig. Den äldste sonen i familjen uppfostras till att arva makten och ansvaret i familjen efter pappan. Pojkarna får mer friheter och rättigheter än flickorna att göra det de vill. Döttrarna är längst ner i familjehierarkin och är därför en utsatt grupp, de måste anpassa sig till alla som finns över dem i hierarkin. Barn uppfostras till att inta dessa roller och följa de regler som finns. I den patriarkaliska familjen är kollektivet viktigare än individen, dvs. familjen är viktigare än de enskilda familjemedlemmarna. Detta innebär att individen lär sig att sätta familjens heder framför sitt eget bästa.

När en familj med en patriarkalisk familjestruktur migrerar till Sverige och möter den annorlunda svenska familjestrukturen uppstår ofta en identitetskris (Al-Baldawi 2003). Ungdomarna hamnar i en mer eller mindre allvarlig kulturtillhörighetskris, de slits mellan de traditionella normerna i hemmet och det nya samhällets normer. Familjestrukturen förändras när familjen migrerar, och denna förändring kan se ut på olika sätt. Familjen kan välja att sträva efter att bibehålla den traditionella formen, de kan anpassa familjestrukturen till det svenska samhället och samtidigt behålla centrala patriarkaliska normer kallat den integrerade formen, eller de kan inta den assimilerade formen genom att anpassa sin familjestruktur helt till den svenska (ibid., ss 122-125). Johansson (2003) menar att hedersproblematiken förstärks när en familj migrerar till Sverige. Detta beror på boendesegregationen, svårigheter att komma in i det svenska samhället, press från släktingar samt klyftan mellan barn och familj. Mannen i familjen ställs inför nya krav när familjen migrerar till Sverige, han förväntas förändra sin ställning i förhållande till kvinnan till en mer jämställd, vilket för honom innebär att förlora sin manlighet (Koçtürk-Runefors 1991). Många män strävar efter att bibehålla sin maktposition i familjen, då detta blir den enda sfär där mannen kan få sin manlighet bekräftad.

Al-Baldawis förklaring av den patriarkaliska familjestrukturen är intressant för förståelsen av pojkens roll i familjen i hederskulturer. Jag menar dock att den familjestruktur han beskriver inte bara är patriarkalisk. Patriarkaliska familjestrukturer finns i den traditionella svenska kulturen, men den familjestruktur Al-Baldawi beskriver är inte applicerbar på en traditionell svensk familjestruktur. Den familjestruktur Al-Baldawi förklarar är förutom patriarkalisk även kollektivistisk och hederscentrerad och därmed hederskulturell. Jag menar alltså att Al-Baldawis familjestrukturmodell är hederskulturell snarare än patriarkalisk.

4.2 Kulturrelativism

Våld i hederns namn kan ses som detsamma som annat patriarkalt våld eller som specifikt för en speciell hederskultur. Teorin om kulturrelativism är intressant för förståelsen av detta.

Masoud Kamali, utredare för regeringen inom området integration, anser att det inte finns någon speciell hederskultur, utan att det våld som sker i hederns namn är detsamma som annat patriarkalt våld (Eriksson 2004). Kamali menar att påståendet att det finns en speciell hederskultur vittnar om fördomar och kanske till och med rasism. Vidare menar Kamali att det endast är någon mindre procent invandrartjejer som utsatts för hedersrelaterat våld, och att man gjort en stor sak av detta utan anledning eftersom det inte är ett stort problem.

Författaren och journalisten Dilsa Demirbag-Sten (2004) menar att de som förklarar hedersmord som ett globalt patriarkalt förtryck och ser det som samma sak som annat kvinnovåld är omedvetna om kollektivets påverkan på hedersmord, där kollektivet ser mord som återupprättar hedern som goda. Hon menar att hedersmord inte ska generaliseras till patriarkalt våld. Man måste våga peka ut skillnader mellan kulturer utan att vara rädd för att vara rasistisk, eftersom det inte går att arbeta mot förtrycket om det inte synliggörs, enligt Demirbag-Sten.

Shahzad Mojab förklarar innebörden av kulturrelativism i sin artikel *The Particularity of "Honour" and the Universality of "Killing"* (2004). Kulturrelativism innebär synsättet att värderingar och normer är kulturspecifika och att det inte finns några universella kriterier som bestämmer vad som till exempel är "bra" och "dåligt", vilket innebär att en kultur inte har rätt att döma en annan kultur för dess normer. Kulturrelativism härstammar från arbetet mot rasism i början av 1900-talet. Då förespråkade kulturrelativister kulturell mångfald, idag handlar kulturrelativism mer om kulturella olikheter. Kulturrelativister talar för tolerans och respekt för andra kulturer, en tolerans som dock kan innebära en acceptans eller till och med en legitimering av till exempel förtryck, menar Mojab. Den respekt för andra kulturer som kulturrelativister förespråkar innebär, enligt Mojab, en icke-respekt för kvinnor som är utsatta för hedersrelaterat våld. Ett exempel på konsekvensen av ett kulturrelativistiskt synsätt som Mojab beskriver är den av kulturrelativismen inspirerade regeln att muslimska föräldrar i Sverige får förbjuda sina döttrar att medverka i simundervisningen i skolan. Avsikten med

denna regel är att respektera kulturella skillnader, men konsekvensen blir könsapartheid i ett land som förespråkar jämställdhet (ibid., s29).

4.3 Barns rättigheter

På Regeringens hemsida om mänskliga rättigheter finns att läsa att de mänskliga rättigheterna slår fast att alla människor har lika värde och rättigheter (Mänskliga rättigheter 2005a). De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla människor i världen. De mänskliga rättigheterna innebär att alla människor har rätt att leva ett dragligt liv, och innefattar bland annat människors rätt att överleva, människors rätt till sina trosuppfattningar och yttrandefrihet. Staterna har en skyldighet att se till att individerna har sina rättigheter genom bland annat lagstiftning.

FN:s generalförsamling antog 1989 konventionen om barnets rättigheter (Mänskliga rättigheter 2005b). Barnkonventionen är den konvention om mänskliga rättigheter som har fått störst uppslutning över hela världen, det är endast USA och Somalia som inte ratificerat konventionen. Barnkonventionen innefattar medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Fyra av artiklarna ses som grundläggande principer för barnkonventionen, nämligen förbud mot diskriminering (artikel 2), barnets bästa i främsta rummet (artikel 3), rätten till liv och utveckling (artikel 6), samt rätten att få komma till tals (artikel 12). I Artikel 19 finns att läsa att barn ska skyddas mot våld och övergrepp och liknande (Mänskliga rättigheter 2005c). I Sverige ska barnkonventionen genomsyra alla delar av regeringens politik och alla samhällsverksamheter som rör barn (Mänskliga rättigheter 2005b). Barnkonventionen definierar barn som varje människa under 18 år (ibid.).

På regeringens hemsida om mänskliga rättigheter finns fakta om hedersrelaterat våld (Mänskliga rättigheter 2005d). Här förklaras hedersrelaterat våld mot flickor och unga kvinnor. Kort nämns att pojkar kan vara utsatta på grund av sin sexuella läggning. Om pojkar sägs även att de kan utses till förövare av hedersrelaterat våld.

5. Resultat

Här presenterar jag resultatet från mina informantintervjuer och min fokusgruppsintervju tillsammans. När jag jämförde empirin från fokusgruppsintervjun med informantintervjuerna

genom så kallad triangulering (Morgan 1998b) fann jag att resultaten på många sätt överensstämde, vilket innebär att empirin från informantintervjuerna styrks av fokusgruppsintervjun. Detta har föranlett att jag integrerat resultaten från de två olika metoderna. Jag har delat upp presentationen i olika avsnitt, baserat på mina frågeställningar. De första två avsnitten beskriver situationen för pojkar i hederskulturer, jag förklarar först friheterna det innebär och därefter begränsningarna. De nästkommande delarna fokuserar på pojkarnas utsatthet, jag förklarar först att pojkar är utsatta, därefter hur de är utsatta och slutligen när de är utsatta.

5.1 Pojkarna har friheter...

”Det är lite mer frihet” säger en pojke i fokusgruppen på frågan om hur det är för pojkar i hederskulturer jämfört med flickor. En frihet som pojkar har är rörelsefrihet, till skillnad från tjejerna som ofta stängs in i hemmet. ”Dom kan vara ute längre än flickorna” säger Bahar Sharsten. Pojkarna får vara på stan och andra platser och de får även vara ute på kvällarna. De har frihet att ha vänner och umgås med dem på sin fritid. Pojkarna får göra saker såsom att fika, gå på bio och idrotta på sin fritid, de får även resa och studera utomlands. En pojke i fokusgruppen påpekar att friheten inte gäller alla, ”Dom får gå ut till exempel. Men det är inte alla.”.

Sexualiteten är central för flickor i hederskulturer, då familjens heder till mycket är beroende av flickans oskuld och kyskhet, och flickor har därför stora begränsningar på detta område. Mina informantintervjuer och fokusgruppsintervjun visade att pojkar är betydligt mer fria att utöva sin sexualitet, även om det för en del pojkar finns begränsningar, vilket jag visar nedan. Många pojkar i hederskulturer får ha flickvän. Pojkars rörelsefrihet gör att de har möjlighet att skapa samlevnadsrelationer med flickor, till skillnad från tjejer i hederskulturer. Jonny Harborg från Ungdomsmottagningen berättar att smittspårningar för könssjukdomar som han gör visar att det finns många invandrapojkar som har svenska tjejer, men under en procent invandrantjejer som har svenska killar. Pojkarna har ofta svenska flickvänner, eftersom det är dem de har möjlighet att träffa, pojken ”får gärna vara ihop med en svensk flicka ett tag, men inte gifta sig med henne”, säger Jonas Bjunö. Pojkarna har även friheter vad gäller sexuellt umgänge, något som enligt mina intervjupersoner har att göra med pojkarnas oskuld inte kan kontrolleras vid giftermålet, så som en flickas mödomshinna anses kunna kontrolleras, Bahar Sharsten säger att ”man kan inte bevisa att dom varit med en flicka, man kan inte kontrollera

dom på det sättet”. Arhe Hamednaca förklarar att ”det är kvinnan som bär skammen, inte mannen” när det gäller sexualitet, vilket innebär att även om en del pojkar inte är tillåtna att ha sexuellt umgänge så drabbar inte skammen dem om de ändå har det, vilket innebär en stor frihet för pojkarna.

”Det finns vissa som litar på sina barn så, alltså, till hundra procent. Om dom hittar typ cigaretten i hans ficka så säger han ’det är inte min’, så tror föräldrarna på honom”, säger en pojke i fokusgruppen. Det finns en mer förlåtande attityd kring pojkar i jämförelse med flickor i de hedersrelaterade familjerna. Pojkarna har större friheter och föräldrarna förlåter dem för mindre felsteg, så länge de inte blir påkomna, då kan skammen drabba familjen. Pojkarna har större handlingsutrymme, Bahar Sharsten berättar att pojkarna ”tappar inte ansiktet, alltså sin heder, så samma sätt” som flickorna.

”Jag tror att man får ställa krav, bygga på kravsystemet” (Jonas Harborg). Pojkarna har möjlighet att påverka sitt och sin familjs liv, genom att de får ställa krav gentemot familjen och bygga på det normsystem som familjen har. Detta har att göra med att pojkarna är familjens ”tentakel utåt” (Jonas Harborg) och de som har kunskaper om samhället.

Pojkarna är även mer bortskämda än flickorna i familjen. De får fler saker, så som skotrar, mobiler, guldlänkar, körkort och bil. De blir också ”väldigt mycket bortklemade hemma av mamma” (Jonas Bjunö).

Jag diskuterade med fokusgruppen vad de tyckte var positivt med att leva i en hederskultur. De tyckte att det är positivt att leva i ett kollektivistiskt samhälle, där man har familjens gemenskap och där man kan lita på varandra inom familjen. Respekten för varandra inom familjen i en kollektivistisk kultur såg de också som positiv.

5.2 ... men även begränsningar

Den främsta begränsningen pojkar har i sin roll i familjen är att de är tvingade att kontrollera sina kvinnliga släktingar, något som intervjupersonerna betonade och återkom till flera gånger under intervjuerna. Pojken tvingas kontrollera, bevaka och beskydda sina systrar, kvinnliga kusiner och sin mamma. Pojkarna i fokusgruppen berättar att pojkar måste kontrollera ”vilka vänner dom har och sånt, och vilken tid dom är ute och sånt”. ”Pappan ger uppdraget till

sonen att han ska”, berättar Arhe Hamednaca. Pojkarna är tvingade att bevaka sina kvinnliga släktingar, ”det finns pojkar som vill hjälpa sina systrar och inte kontrollera, men föräldrarna tvingar honom till det” säger Bahar Sharsten. Pojkarna följer sina systrar till och från skolan, de skyddar dem och tar ansvar över dem, de återför sedan vad som händer utanför hemmet till familjen, ”man är ett slags vakt eller spion till sina släktingar” som Jonas Bjunö uttrycker det. Arhe Hamednaca menar att pojkar ”tvingas förtrycka sin syster”. I pojkarnas kontrollfunktion kan förutom övervakning ligga att utföra våld, vilket jag återkommer till.

Pojkarna har ett stort ansvar i familjen, för det första har pojkar ett stort ansvar för familjens heder, pojken ”är familjens soldat” som Arhe Hamednaca uttrycker det. Han måste skydda familjen från yttre fiender och bevaka och bevara familjens heder. Detta stora ansvar innebär en begränsning i friheten, enligt Jonas Bjunö. För det andra har de ett stort ansvar vad gäller försörjningen av familjen. ”Det är vissa, om pappan dör, så måste man försörja familjen”, säger en pojke i fokusgruppen. Den äldsta sonen är den som efter pappan har störst ansvar i familjen, detta innebär att om pappan försvinner från familjen, genom till exempel arbete på annan ort eller dödsfall, så är det den äldsta sonen som har det högsta ansvaret för familjen. Så här diskuterar pojkarna i fokusgruppen kring pojkars ansvar i familjen:

- A: Dom måste hålla samman familjen, på nåt sätt. Det är deras jobb att hålla samman familjen.
- B: Ta hand om familjen och sånt.
- C: Stödjer kanske familjen.
- D: Dom måste hjälpa deras pappa till exempel.
- E: Jobba till exempel.
- C: Ja, det finns vissa som måste jobba.

Som jag visat ovan har pojkar friheter vad gäller sexualitet, men de har även begränsningar. ”Det är vissa killar som inte får vara med tjejer heller” berättar en pojke i fokusgruppen. En del pojkar väljer att inte ha flickvän om föräldrarna tycker att han ska följa familjens traditioner, säger en pojke i fokusgruppen. Fokusgruppen betonade också religionens betydelse, på så sätt att de ansåg att starkt troende familjer har starkare regler än icke troende eller mindre troende. De pekade inte ut någon särskild religion utan såg det tvärtom gälla olika religioner, ”troende, kristna, muslimer, buddister, judar, allting” säger en kille när vi pratar om sexuellt umgänge innan äktenskapet. En del pojkar får inte ha flickvän alls, andra får ha en svensk flickvän ett tag ”men när det väl kommer till giftermål så är det fullständigt oacceptabelt, att det skulle bli något seriöst” (Jonas Bjunö). Även om en del pojkar har

möjlighet att ha flickvän och sexuellt umgänge så får vissa pojkarna inte välja vem de vill leva med, ”blir man förälskad i en kvinna från en annan kultur så är man ju utsatt”, säger Jonny Harborg. Valet av livspartner för pojkar återkommer jag till.

Pojkarna har höga krav på sig att lyckas i skolan och att gå en bra utbildning. Jonny Harborg säger att det finns ett ”krav att dom ska bli någonting som föräldrarna vill, ett väldigt patriarkalt synsätt”. Jonas Bjunö menar att det inte är lika viktigt för flickorna ska prestera eftersom de ”om man grovt generaliserar, (ska) giftas bort till en bra familj”.

Pojkarna har inte möjlighet att fritt välja sin framtid. De är tvingade att gå i sin pappas spår, vilket till exempel kan innebära att ta över ett småföretag eller utbilda sig till läkare. ”Man får inte rita sin egen framtid /.../ du har inte den där friheten, så där drabbas dom också” säger Arhe Hamednaca. Pojkens framtid är utstakad tidigt, ”du är en potentiell försörjare väldigt tidigt i ditt liv”, säger Jonny Harborg.

Pojkar har även andra inskränkningar i sin frihet. De har inte rätt att yttra sig i hemmet, utan de måste respektera det pappan säger, enligt Arhe Hamednaca. Fokusgruppen bekräftar detta, ”så hade det varit, asså sån, som heder i familj, det blir problem då, om barnen säger till sin pappa håll käften”. Pojkarna får ibland inte ha på sig vad de vill, ”en del får inte ha på sig vilka kläder som helst, om dom har ett halsband så kan det bli en konflikt hemma”, berättar Bahar Sharsten. De har inte heller möjlighet att välja vad de vill göra i sitt liv, ett exempel på detta som Jonny Harborg nämner är att pojkar inte får resa jorden runt som sina svenska jämnåriga eftersom de måste ta hand om sin familj.

Pojkarna lever med fötterna i två olika världar. De dras mellan sin familjs hemlands kultur å ena sidan och den svenska kulturen å andra sidan. En del pojkar lever i osäkerheten inför om familjen kommer stanna i Sverige eller åka tillbaka till ursprungslandet. Vidare lever pojkarna ett dubbelt liv mellan hemmet och skolans världar. ”Ute dom vill leva som en svensk, normalt liv, och hemma dom vill visa att dom går efter normerna, och dom mår inte bra av det, att leva som två människor”, säger Arhe Hamednaca. Pojkar reagerar olika på detta dubbelliv, men det är vanligt att de agerar ut i skolan. Pojkarnas olika dubbelliv skapar en osäkerhet för pojkarna över vad som är rätt och vad som är fel.

5.3 Pojkars utsatthet

Pojkar i hederskulturer är utsatta, enligt mina informantintervjupersoner, dock på ett annat sätt än flickorna. ”Situationen är lika taskig för alla, även för killar, dom är ju också förtryckta /.../ Dom drabbas inte i lika hög grad som tjejer, men dom drabbas också”, menar Arhe Hamednaca. Pojkarna är mindre utsatta eftersom de har rörelsefrihet och kan dölja det de gör för sin familj. Bahar Sharsten menar att ”man ser våldet mot flickorna eller kvinnorna tydligare, man ser inte pojkarna, dom är utsatta på olika sätt”. Bahar Sharsten säger också att det är väldigt vanligt att pojkar är utsatta och att i de familjer där det förekommer våld mot flickor gör det antagligen det mot pojkar också. Inom det projekt för skyddat boende som Bahar Sharsten arbetar för har man sedan starten haft drygt 40 placeringar och hon uppskattar att tio av dem är pojkar, vilket innebär att 25 % av placeringarna för skyddat boende i Skåne gäller pojkar.

Pojkarna i fokusgruppen kände inte till begreppet hederskultur och kunde inte heller säga så mycket om pojkars utsatthet i hederskulturer. När vi började prata om pojkar i hederskulturer visade det sig dock att de hade mycket kunskap om det. Pojkarna var medvetna om hur det är att leva i hederskulturer och de hade många tankar om detta. Att pojkarna i fokusgruppen var så medvetna om hur det är att leva i hederskulturer tyder på att detta är vanligt bland ungdomar i deras närhet så som på skolan och i bostadsområdet.

Pojkar i hederskulturer är utsatta på flera olika sätt, jag har delat in nästa avsnitt i följande underteman: våld, tvång och bestraffning. Därefter beskriver jag när pojkar i hederskulturer är utsatta.

5.3.1 Våld

Vad gäller våld är pojkar utsatta på två olika sätt. För det första kan pojkar bli utsatta för våld, detta enligt Arhe Hamednaca och Bahar Sharsten, de kan bli slagna och till och med mördade. Arhe Hamednaca hänvisar till den pojke från en hederskultur som, veckan innan jag genomförde intervjun med Arhe, blev mördad för att han var tillsammans med en flicka som inte fick ha pojkvän (Rothenborg 2005). Han menar att detta fall har gett oss en möjlighet att uppmärksamma en problematik, liksom Pela och Fadime gjorde, och han tror att det kan finnas fler killar som mördats tidigare utan att det uppmärksammats. Pojkarna i fokusgruppen sade att pojkar i hederskulturer kan bli slagna men de trodde att detta är vanligare i andra

länder än i Sverige, och att det är vanligare att pojkar får utgångsförbud i Sverige, ”fast det är mest utgångsförbud här, alltså i Sverige”.

Den andra utsattheten för våld som pojkar står inför är den att de tvingas utföra våldshandlingar. Pojkar kan tvingas att straffa och till och med döda sina kvinnliga släktingar.

Han hade tvingats döda sin kusin /.../ dom begravde henne levande.
Och han, fortfarande han hör den skrik. Och han vill inte leva mer.
/.../ För mig är den där mannen, även om han har gjort det, han har
dödat henne, han är också offer, han har gjort det mot sin egen vilja.
(Arhe Hamednaca)

Släktens och de äldres krav och normer är högre än pojkens egen vilja i hederskulturer, vilket innebär att pojken genomför våldshandlingen även om han själv inte vill det. Att använda våld för att försvara familjens heder är pojkens ansvar. Bahar Sharsten menar även att uppfostran av pojkar där de lär sig att de ska använda våld innebär att pojkar är utsatta. Hon säger ”han blir ju utsatt i kulturen att bli en våldsam människa, det är ju också utsatthet, så ser jag på det”.

5.3.2 Tvång

Pojkar utsätts för ett hedersrelaterat tvång genom att de tvingas kontrollera och beskydda sina kvinnliga släktingar, vilket jag redogjort för ovan. Den andra typen av hedersrelaterat tvång som pojkarna är utsatta för är tvångsgifte. Samtliga intervjupersoner menar att pojkar kan tvingas till äktenskap. ”De tvingas också faktiskt att gifta sig med tjejer som de inte älskar, kusiner och sånt”, menar Arhe Hamednaca, som också uttrycker det som att ”han kunde inte äga sin kärlek”. Pojkar har dock mer att säga till om än flickorna när det gäller val av partner, enligt Jonas Bjunö. En pojke i fokusgruppen säger ”föräldrarna väljer deras, vem dom ska gifta sig med/.../ jag tycker att barnen ska få välja det själv”. Pojkar som ingår tvångsäktenskap blir också utsatta för sexuella övergrepp enligt Bahar Sharsten, eftersom de måste genomföra sexuellt umgänge med en kvinna även om de inte vill det, ”när dom tvingas till äktenskap så blir dom ju väldigt utsatta för sexuella övergrepp /.../ alltså dom blir ju tvingade till att utföra”.

Pojkar blir utsatta för tvång även genom att pojkar inte har möjlighet att själv välja vilket liv de vill leva. ”Ja, dom är ju utsatta på det viset att dom kan ju inte välja vilket liv”, säger Jonny Harborg.

Vi är allihop offer från början, ingen människa föds med patriarkalismen, varken man eller kvinna, vi blir ju uppfostrade till detta /.../ och då är det ju att ett litet barn är ju offer från början, även den lilla pojken, för att han ska ärva pappans normer. (Arhe Hamednaca)

5.3.3 Bestraffning

Pojkar kan bli bestraffade även på andra sätt än genom våld. Pojkar kan bli förskjutna från sin familj om de drar skam över familjen, enligt Jonas Bjunö och pojkarna i fokusgruppen. Pojken kan även skickas till hemlandet som en bestraffning. Jonas Bjunö säger att under de år han jobbat på skolan är det ”tre fyra fall som jag känner till här på skolan, att somaliska pojkar skickas hem till Somalia, och så får de vara där ett tag”. Han menar att man använder släkten i hemlandet för att pojken ska skärpa sig så att det inte ska gå illa för honom i Sverige.

5.3.4 När pojkar är utsatta

Pojkar kan vara utsatta på en rad olika sätt, som jag precis beskrivit. När pojkar är utsatta är nästa område som är intressant för att förstå pojkars utsatthet. Pojkar kan först och främst vara utsatta för våld och/eller tvång om de bryter mot någon av de regler som finns för pojkar som lever i hederskulturer, så som jag förklarat ovan, till exempel om pojken vägrar att bevaka eller straffa sin syster eller i en del fall om han har sexuellt umgänge utanför äktenskapet. Vidare kan pojkar vara utsatta om de är pojkvän till en flicka som inte får ha pojkvän för sin familj eller släkt. Bahar Sharsten berättar att de inom projektet för skyddat boende haft ärenden där de behövt skydda pojkvänner. Arhe Hamednaca hänvisar till det fall där en pojkvän blev mördad av flickans familj (Rothenborg 2005). Den tredje situationen när pojkar kan bli utsatta är om de vill skilja sig, pojken kan då bli hotad till livet av kvinnans familj, enligt Bahar Sharsten. Homosexualitet är den fjärde situationen för risk för utsatthet. En del pojkar får inte sova över hos sina kompisar eftersom föräldrarna är rädda för homosexualitet.

6. Analys

6.1 Pojkars situation och utsatthet i hederskulturer

Min undersökning visar att pojkar i hederskulturer har en dubbel roll, där de har å ena sidan friheter och å andra sidan begränsningar. Både mina informantintervjuer och min fokusgruppsintervju visar detta. Att pojkar har friheter i mycket större grad än flickor gör att det blir svårt att se pojkarnas inskränkningar i friheten och deras tunga ansvar. Jag har dock här visat att också pojkars roll i hederskulturer har nackdelar. Med min undersökning har jag även visat att pojkar i hederskulturer är utsatta på olika sätt. Såväl informantintervjuerna som fokusgruppsintervjun visade detta. De få och små studier och kartläggningar som rör pojkar i hederskulturer visar att pojkar är utsatta (Kvinnoforum 2003; Länsstyrelsen i Skåne län et al. 2004; Socialstyrelsen och Länsstyrelserna 2005a, 2005b; Länsstyrelsen i Skåne län 2004). Utifrån dessa studier och min egen drar jag slutsatsen att pojkar är utsatta, om än i mindre grad än flickor, och att det tidigare saknats kunskap om hur denna utsatthet ser ut. I vilka situationer pojkar i hederskulturer är utsatta har tidigare visats endast av Kvinnoforums (2003) undersökning. Kvinnoforums studie visar fyra olika situationer då pojkar kan vara utsatta, vilka bekräftas av min undersökning. Min undersökning visar ytterligare flera situationer då pojkar kan vara utsatta. Utöver när pojkar är utsatta visar min studie även på vilket sätt de är utsatta.

Skolkuratoren och sjukskötaren på ungdomsmottagningen ansåg sig inte möta så många utsatta pojkar i hederskulturer. Detta kan bero på att det inte finns så många utsatta pojkar, att intervjupersonerna inte ser pojkarnas utsatthet på grund av brist i kunskap eller att pojkarna inte ser sig som utsatta. Mina övriga intervjupersoner och annan forskning som finns visar att det finns pojkar som är utsatta. Likaså visar såväl min undersökning som tidigare forskning att det finns brister i kunskapen om pojkarna bland professionella som möter pojkarna (Kvinnoforum 2003). Att pojkar ofta inte ser sin utsatthet intygades av en annan av mina intervjupersoner. Att pojkarna i fokusgruppen inte kunde berätta så mycket om pojkars utsatthet kan bero på att pojkar inte är utsatta, vilket jag redan uteslutit, att pojkarna inte ser sig som utsatta, vilket jag redan bekräftat att det så kan vara, eller att de inte vill berätta om det eftersom de vill bevara ansiktet och skydda sin familj.

6.2 Den patriarkaliska familjestrukturen som förståelsemodell

Jag analyserar här pojkars friheter, begränsningar och utsatthet med hjälp av Al-Baldawis (2003) teori om den patriarkaliska familjen. Jag går även in på andra mekanismer i hederskulturers familjestruktur, så som den kollektivistiska, för att förstå pojkarnas situation.

Pojkars friheter kan analyseras utifrån teorin om den patriarkaliska familjen. Pojkens roll i den patriarkaliska familjen innebär att han är familjens framtida ekonomiska och sociala trygghet (Al-Baldawi 2003). Av denna anledning värnar man starkare om pojken än om flickan, som ändå ska giftas bort till en annan familj. Pojkarna är därför mer bortskämda, de kan ställa mer krav på familjens normsystem och familjen har en mer förlåtande attityd gentemot honom. Pojkar har ett maktöverläge över flickorna i den patriarkaliska familjer, vilket förklarar att pojkar har fler friheter än flickor. Även pojkars begränsningar kan förstås utifrån den patriarkaliska familjen. Pojken har visserligen ett överläge i förhållande till sin syster, men han är samtidigt i underläge gentemot sin pappa. Detta innebär att han måste göra det pappan säger, vilket kan vara att kontrollera sina kvinnliga släktingar, ta ansvar för familjen och att gå i pappans spår. Pojkens betydelse som familjens framtida trygghet innebär inte bara friheter för pojken, utan även begränsningar då han får ett stort ansvar som kan vara påtvingat. Teorin om den patriarkala familjen ger oss även en förståelse för pojkars utsatthet i hederskulturer. I patriarkaliska familjer måste pojkarna ta över pappans roll, vilket innebär att pojkar är utsatta då de inte får välja sitt eget liv. Vidare är pojkar i underläge gentemot mamman och pappan och måste därför göra som de säger, att pojkar tvingas göra saker så som att kontrollera sina kvinnliga släktingar eller utöva våld kan förstås utifrån detta.

Pojkar och män i hederskulturer tillhör den externa sfären medan flickor och kvinnor tillhör den interna sfären (Johansson 2003). Pojkars uppgift är att ta hand om externa relationer, vilket innebär att de måste kunna vistas utanför hemmet och skapa relationer där. Flickornas roll är att ta hand om familj och hem i den interna sfären, vilket medför att de inte anses ha behov av att lämna hemmet. Detta ger oss en förståelse för pojkars rörelsefrihet. Pojkars roll i den externa sfären och flickors i den interna kan även förklara pojkars ansvar. Pojkar får ett ansvar som rör familjens externa relationer, vilket är ett stort ansvar. Till detta hör att försvara familjens heder.

Den patriarkaliska familjen är en kollektivistisk eller gruppbaserad kultur (Ahmadi Lewin & Lewin 2003). Detta har betydelse för pojkens ansvarsfyllda roll. I dessa kulturer måste individen rätta sig efter familjen eller släkten. För pojken innebär det att han måste bevara släktens heder genom att kontrollera de kvinnliga släktingarna. Det innebär även att han inte kan välja sin framtid utifrån sina egna intressen, utan hans framtid bestäms av familjens eller släktens intressen. Även pojkars utsatthet kan analyseras utifrån det kollektivistiska samhället. I kollektivistiska kulturer sätter man familjens intresse framför sitt eget, vilket för pojken innebär att han gör saker som gynnar familjen även om det inte är i hans intresse. Pojkar tvingas kontrollera sina kvinnliga systrar och utsätta dem för våld, när detta krävs för att bevara eller återupprätta familjens heder. Pojkarna får inte välja sin framtid, eftersom kollektivets intresse går före hans eget. Pojkarna är utsatta dels genom att de tvingas till olika saker, dels genom att de bestraffas om de bryter mot reglerna. Det kollektiva samhället har dock även fördelar, enligt fokusgruppen, då man i kollektivet har en gemenskap och respekt för varandra.

Att migrera till det individualistiska Sverige från ett kollektivistiskt och starkare patriarkalt samhälle kan innebära en förlust av manligheten för pojkar och män (Koçtürk-Runefors 1991). Det svenska samhället ställer krav på mannen att lämna sitt maktöverläge över kvinnan och familjen. Detta kan för vissa män leda till en strävan att återfå den ursprungligen överlägsna rollen i familjen (ibid.). Pojken kan i det här fallet hamna i en konflikt mellan den starkt patriarkala mansrollen och den mer jämställda. Pojken ser å ena sidan ett samhälle där hans syster har större rättigheter att leva som hon vill, vilket man kan anta pojken i många fall ser som positivt. Å andra sidan ser han ett samhälle där han får mer makt och större friheter. Jag föreställer mig att detta kan leda till en stor konflikt för pojken när han funderar över hur han själv vill leva. Liksom män kan sträva efter att återfå en maktposition i familjen, antar jag att pojkar kan göra detta, i ett försök att bli manliga. Detta kan pojken göra genom att till exempel kontrollera så att systemen inte har en pojkvän.

Pojkar i hederskulturer lever ofta mellan två världar, sin familjs ursprungskultur och den svenska kulturen. Detta innebär en press, som yttrar sig olika för olika pojkar. Pojken kan hamna i en kulturtillhörighetskris (Al-Baldawi 2003). Hur påfrestande detta är för pojken kan antas bero på i vilken grad familjens sätt att leva överensstämmer med majoritetssamhällets, det vill säga om familjen har integrerats i eller assimilerats till de svenska normerna eller om de lever kvar med sina traditionella normer (ibid.).

Att pojkar tvingas till äktenskap och kan bli utsatta för till exempel våld om de vägrar visar mina intervjuer, i likhet med Kvinnoforums undersökning (2003). Astrid Schlytter (2004) anser att även pojkar berörs av tvångsäktenskap, men i mindre utsträckning än flickor. Hon förklarar detta med att flickans oskuld är central för giftermålet och att hon därför är mer kontrollerad. Min undersökning visar att pojkar även kan ha mer att säga till om i valet av partner eftersom de har mer makt i familjen och eftersom familjen värnar om pojkens vilja då han är deras framtida trygghet. Även om Schlytter nämner pojkar är det bara flickorna hon talar om när hon analyserar tvångsäktenskap. Jag anser att många i vårt samhälle ser tvångsäktenskap som ett problem för flickor och kvinnor. Jag ser detta som väldigt intressant och analyserar det utifrån synen på den manliga sexualiteten. Manlighet anses ofta innebära en naturlig sexuell lust och avsaknad av känslor, menar jag, vi ser alltså män som biologiskt konstant upphetsade varelser som inte bryr sig om känslor i sexuella relationer. Ja, med den synen är det lätt att förstå att pojkar kan gifta sig med vilken kvinna som helst! Jag menar att en nyanserad syn på manlighet, där vi erkänner att känslor har betydelse även för pojkar och män i sexuella relationer och att manlighet inte är detsamma som konstant sexuell lust, så får vi en förståelse för att även pojkar kan tvingas till äktenskap. Samma analys förklarar att pojkar som tvingas till äktenskap kan bli utsatta för sexuella övergrepp, det vill säga om vi förstår att pojkars sexualitet inte är konstant och utan känslor så inser vi att även pojkar kan bli tvingade till sexuell umgänge i ett påtvingat äktenskap.

Familjens heder drabbas om en familjemedlem agerar felaktigt i hederskulturen, eller skamkulturen som Ahmadi Lewin & Lewin (2003) kallar det. Bevarandet av hedern är viktig och det är gruppens uppgift att kontrollera individen. Pojkens roll blir att bevaka familjens heder genom att till exempel kontrollera sin systers kyskhet. Pojkar måste även återupprätta hedern när den förloras, genom att till exempel utöva våld mot sin syster om hon setts med en pojkvän. Min undersökning visar att pojkar, förutom att bevaka och återupprätta familjens heder, även måste leva efter de normer som gäller i familjen för att inte förlora hedern. Om de inte gör det kan de utsättas för våld eller bli förskjutna från familjen. Pojkar tappar dock inte ansiktet, eller förlorar hedern, lika lätt som flickor. Detta kan förstås med de sexuella friheter som pojkar har. Det kan även ha att göra med pojkens betydelse som familjens framtida trygghet.

I hederskulturer är kvinnans sexualitet central, på så sätt att hennes oskuld är av största vikt för familjens eller släktens heder (Johansson 2003). Pojkars sexualitet är inte lika viktig för

familjens heder, då pojkar inte förlorar hedern lika lätt som flickor om de har sexuellt umgänge utanför äktenskapet. Detta innebär att pojkar får en större frihet att utöva sin sexualitet. En intervjuperson påpekade att pojkars oskuld inte går att bevisa på samma sätt som flickors anses göra, och jag frågar mig, kan detta vara en av orsakerna till att pojkar har större friheter vad gäller sexualitet? Pojkars rörelsefrihet ligger nära diskussionen om sexualitet. Dels leder pojkars rörelsefrihet till att de kan skapa sexuella relationer, som en intervjuperson sade. Men pojkars rörelsefrihet kan även förklaras med sexualitet, eftersom familjen är rädd att flickor ska förlora hedern genom att ha sexuellt umgänge stängs hon inne för att inte träffa möjliga sexuella partners, pojken å andra sidan förlorar inte hedern lika lätt genom sin sexualitet vilket gör att han kan tillåtas vistas utanför hemmet och skapa relationer.

6.3 Hedersrelaterat våld som hederskulturellt

Ofta har det sagts i debatten att det hederskulturella våldet inte skiljer sig från annat våld mot kvinnor, som är en konsekvens av patriarkala strukturer (se t.ex. Kamali i Eriksson 2004). Min undersökning visar att det hederskulturella våldet kan, och måste, förklaras även med andra faktorer. Jag menar att en analys av hedersrelaterat våld och tvång som patriarkalt, så som den Kamali gör (Eriksson 2004), är otillräcklig. Tvångsgifte, för att ta ett exempel, innebär utifrån en analys som bygger på den patriarkala strukturen att en flicka blir tvingad till giftermål som en konsekvens av att hon som flicka är underordnad män i samhället. För pojken innebär det att han, som innehavare av manligt maktöverläge, inte tvingas. Min undersökning visar att även pojkar tvingas till äktenskap, vilket måste förklaras med att det sker i en kontext som är mer än patriarkalisk. Kontexten är kollektivistisk (Johansson 2003), vilket för både pojken och flickan innebär att de tvingas gifta sig med hänsyn till familjen eller släkten, vars bästa går före individens i ett kollektivistiskt samhälle. Vidare är kontexten hederscentrerad (ibid.), vilket innebär att barnet måste ingå äktenskap för att bevara familjens eller släktens heder. Kontexten innebär även att offentlig bestraffning är nödvändig då hedern förloras (ibid.), vilket betyder att om en pojke eller flicka inte vill gifta sig så måste familjen eller släkten återupprätta familjens heder offentligt. Slutligen är familjen patriarkalisk vilket innebär att pojken eller flickan är underordnad sin fader och måste göra som han vill (Al-Baldawi 2003). Att analysera hedersrelaterat våld så som tvångsgifte utifrån patriarkala strukturer är alltså inte tillräckligt. Ytterligare ett argument för att hedersrelaterat våld inte endast är patriarkalt är att offer såväl som förövare av det hedersrelaterade våldet är både av manligt och kvinnligt kön, vilket min undersökning uppmärksammar, till skillnad från det

patriarkala våldet där en man är förövare och en kvinna offer. Synsättet att hedersrelaterat våld är samma sak som annat patriarkalt våld innebär inte en förståelse för våldet, utan en acceptans av det, alltså ett kulturellrelativistiskt synsätt (Mojab 2004). När man förklarar hedersrelaterat våld som patriarkalt osynliggör man pojkarnas utsatthet, genom att man ser våldet som utövat av män och riktat mot kvinnor.

Demirbag-Sten (2004) menar att man inte kan generalisera det hedersrelaterade våldet till patriarkala strukturer utan att man även måste ta hänsyn till den kollektiva kontext det sker i. Detta synsätt stämmer bättre överens med mitt resultat, min studie visar dock att våldet även är hederscentrerat. Det hedersrelaterade våldet är alltså inte bara patriarkalt utan även hederskulturellt. Den patriarkala strukturen kan inte frikopplas från kulturen, men kulturen kan inte heller frikopplas från könsstrukturen.

6.4 En fråga om barns rättigheter

Pojkar uppfostras i en patriarkal, kollektivistisk, hederscentrerad familj till att inta en roll. Denna roll innebär en utsatthet för pojkarna. De tvingas begå handlingar, allt från att kontrollera sin syster till att ta livet av henne. De utsätts för våld, i värsta fall mördas de. Det dagliga livet präglas av att pojken har en speciell roll i en hederskulturell kontext, pojken får inte välja sitt eget liv. Vad detta handlar om är helt enkelt barn som inte får sina rättigheter tillgodosedda. Pojkar, liksom flickor, i hederskulturer är utsatta på ett sätt som strider mot barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna.

De mänskliga rättigheterna och barnkonventionen ska gälla alla barn står det att läsa i texterna (Mänskliga rättigheter 2005a), pojkar likaväl som flickor. Min studie visar att pojkar i hederskulturer är utsatta, och detta strider mot barnkonventionen. I artikel 19 i barnkonventionen står att barn har rätt att skyddas mot våld och övergrepp (Mänskliga rättigheter 2005c). Det ska naturligtvis såväl pojkar som flickor ha rätt till, vare sig de lever i hederskulturer eller inte. Inget barn ska diskrimineras, står det i Artikel 2 i barnkonventionen (Mänskliga rättigheter 2005b). Att acceptera den situation pojkar i hederskulturer befinner sig i är diskriminering, varför ska dessa barn inte ha samma rättigheter som andra barn att till exempel välja hur de ska leva?

Min poäng är att pojkar i hederskulturer i första hand måste ses som barn eftersom de är medborgare under 18 år. I Sverige ska all politik och alla samhällsinsatser präglas av ett barnperspektiv utifrån barnkonventionen (Mänskliga rättigheter 2005a). Jag vill med denna undersökning sätta barnens bästa i främsta rummet, i samstämmighet med barnkonventionens artikel 3 (Mänskliga rättigheter 2005b). Ett barns bästa kan aldrig vara att inte få välja sitt eget liv eller att vara utsatt för våld. Jag kan konstatera att situationen för barn, såväl flickor som pojkar, i hederskulturer bryter mot barns rättigheter.

7. Slutdiskussion

Med denna undersökning har jag belyst hur det är att vara pojke i hederskulturer samt hur pojkars utsatthet ser ut. Jag har visat att pojkar i hederskulturer lever en dubbel roll, med såväl friheter som begränsningar och att de inte har möjlighet att själva välja hur de vill leva. Vidare har jag visat att pojkar i hederskulturer är utsatta för våld och tvång på olika sätt och i olika situationer. Min slutsats har varit att pojkar måste ses som barn och att dessa pojkars situation strider mot barns rättigheter. Det kan antas att pojkar i hederskulturer är utsatta även på andra sätt och i andra situationer är vad som framkommit av min studie och min förhoppning är att detta ämne kommer att bli föremål för vidare studier.

I min studie har jag fokuserat på utsattheten för pojkar i hederskulturer. Man kan argumentera mot att påpeka pojkars utsatthet eftersom flickor har det värre. Man kan även argumentera för att synliggöra pojkars utsatthet eftersom den finns. Jag anser inte det var av större intresse att diskutera om pojkar är mer eller mindre utsatta än flickorna och hur stor vikt som ska läggas vid detta i jämförelse med flickorna. Det viktigaste är, anser jag, att konstatera att pojkar är utsatta och att detta är något som behöver åtgärdas. Att jag fokuserar pojkars rättigheter ska inte tolkas som ett förnekande av flickors rättigheter, utan jag menar att kunskapen om pojkars och flickors utsatthet i hederskulturer bör komplettera varandra för att vi ska kunna förstå hedersrelaterade problem och för att alla barn ska kunna få sina rättigheter tillgodosedda.

Det kulturellrelativistiska tänkandet har präglat den offentliga debatten i Sverige. Det finns en rädsla för att opponera sig mot andras sätt att leva, man vill inte vara religions- eller kulturfientlig. Istället väljer man att på ett kulturellrelativistiskt synsätt respektera andra kulturer som de är. Man är rädd för att ett bejakande av skillnader leder till en distansering, vilken

skapar en förstärkning av fördomarna som finns mellan olika kulturella grupper. Religions- och yttrandefriheten är ofta väldigt stark i Sverige, ett land som säger sig sätta barnets bästa i första rummet. Jag anser att den, när det gäller hederskulturen, är så stark att den strider mot barnens rättigheter. Den rädsla som finns för att påpeka kulturella skillnader leder till ett kulturrelativistiskt synsätt som innebär en legitimering av det förtryck som utövas i hederns namn, vilket är omvänd rasism. Det som bör kritiseras är de faktorer som strider mot de mänskliga rättigheterna istället för kulturen som sådan. Vi är rädda för att skapa ett vi-dem tänkande. Jag menar att ett vi-dem tänkande är nödvändigt, men där ”de” är de som utför hedersrelaterat våld som strider mot barns rättigheter och ”vi” är de som tycker detta är fel.

Ofta framställs hederskulturen som kvinnoförtryckande i förhållande till den svenska jämställda. Hultman, citerad av de los Reyes (2003, s 31), säger att det är ”... ett möte – eller kanske snarare en clash – mellan kyskhetskultur och jämställdhetskultur”. Detta vanligt förekommande synsätt kritiseras av Arhe Hamednaca i min intervju med honom. Han säger att ”... min kultur krockar inte med den svenska kulturen, min kultur krockar med mänskliga rättigheter”. Jag instämmer och vill påpeka att det är viktigt att fokusera på att det är de mänskliga rättigheterna som hederskulturen krockar med. Att kritisera hederskulturen innebär då inte att mena att hederskulturen krockar med den svenska kulturen och bör anpassas till denna, utan att hederskulturen krockar med de mänskliga rättigheterna och måste anpassas efter dessa.

Är det nödvändigt att arbeta mot hederstänkandet och dess konsekvenser, kommer det inte att växa bort av sig självt? Pernilla Ouis (2005), som arbetar för Rädda Barnen i Lund, menar att hederstänkandet inte kommer att växa bort. Hon förklarar att hederstänkandet är starkt i Sveriges invandratäta förorter och att hedersnormerna till och med blir starkare än var de varit i hemlandet. Även Johansson (2003) menar att hedersproblematiken förstärks i Sverige. Jag menar dock att hederstänkandet är olika starkt i olika familjer eller släkter, och vill här hänvisa till Al-Baldawi (2003) som menar att den migrerade familjen kan behålla sin traditionella familjestruktur, men att de även kan integreras eller assimileras i den svenska familjestrukturen. Det finns familjer där hederstänkandet är starkt och det kulturrelativistiska tänkandet som dominerat i Sverige vad gäller synen på hederskulturer, det vill säga att man respekterat eller snarare tolererat hederskulturens normer, menar jag har varit en bidragande orsak till detta. Att respektera hederskulturen innebär att tolerera dess förtryckande

mekanismer, detta synsätt har gjort att hederskulturen och de hedersrelaterade problemen fortlevt och kanske till och med förstärkts.

För att kunna motverka att barn utsätts för våld och tvång i hederns namn krävs för det första en medvetenhet om problematiken och därefter insatser, såväl förebyggande som stödjande och åtgärdande i form av till exempel skyddat boende. Idag riktas samhällets insatser främst mot flickor i hederskulturer (Justitiedepartementet 2004). Jag menar att det är okunskap som är den främsta orsaken till att vi i Sverige inte skyddar alla barn i hederskulturer mot våld och övergrepp och att vi inte låter barns rättigheter gälla alla barn. Man har dock den senaste tiden uppmärksammat att även pojkar i hederskulturer kan vara utsatta och min förhoppning är att arbetet kring hedersrelaterade problem i framtiden kommer röra alla barn.

I denna studie har jag uppmärksammat pojkar för att de är utsatta för företeelser som strider mot barns rättigheter. Ytterligare en anledning till att uppmärksamma pojkar och arbeta förebyggande med pojkar i hederskulturer måste påpekas. Pojkar i hederskulturer är framtida män och potentiella förövare av hedersrelaterade brott. För att kunna motverka hedersbrott i framtiden är pojkar en viktig målgrupp, även om också flickor, kvinnor och män måste inkluderas. Man måste arbeta med pojkars attityder för att öka medvetandet om de mänskliga rättigheterna och eliminera hedersrelaterade brott. Vi har sett ett exempel på sådant arbete genom Sharafs hjältar (se s 13) och min förhoppning är att vi kommer se mer av detta förebyggande arbete framöver, till exempel genom att diskussionen förs upp på dagordningen i skolan. En medvetenhet om situationen för såväl pojkar som flickor i hederskulturer är naturligtvis en förutsättning för detta.

Pojkar i hederskulturer har ofta synliggjorts som förövare. Jag har med min studie visat att inte bara flickor utan även pojkar i hederskulturer är offer. Jag menar att pojkar ska ses som de barn de är i situationer då de kan tolkas som förövare, till exempel när en pojke utövar våld mot sin syster, vilket innebär att de snarare än förövare är offer för en tvingande kultur. Jag kan se flera orsaker till att pojkar ses som förövare snarare än utsatta. Pojkar har en roll i hederskulturer där de är både privilegierade och utsatta, detta gör att det blir svårare att se och känsligare att peka ut pojkarnas utsatthet. Flickor i hederskulturer är mer hårt hållna än pojkarna och det blir tydligare när de bryter mot de normer som hederskulturen har, vilket gör att vi lättare ser flickornas utsatthet. Det kan även vara känsligt att uppmärksamma pojkar som utsatta då de ses som tillhörande kategorin män, en grupp som man gärna inte framhäver

med rädsla för att förstärka deras överläge. Jag har här synliggjort att pojkar är barn som är utsatta på ett sätt som strider mot barns rättigheter, ett synliggörande som jag ser som en trend bland till exempel politikerna. Kommer då pojkar i hederskulturer att uppmärksammas som utsatta barn i framtiden? Jag tror att det kommer att vara svårt att göra det, på grund av ovanstående problematik. Men om vi har ett barnperspektiv och om vi vågar kritisera kulturernas normer som strider mot de mänskliga rättigheterna så tror jag att pojkar och alla barns rättigheter kan komma upp på dagordningen och arbetet för barns rättigheter starta. Resan har börjat och jag hoppas att den inte är alltför lång.

Källförteckning

Ahmadi Lewin, Fereshteh & Lewin, Bo (2003) "Sexualitet och heder: identitet i kris hos unga människor med utländsk bakgrund", i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom Kulturmöten, identitet*. Statens institutionsstyrelse och Liber AB, Stockholm.

Allmänna barnhuset (2005) *Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer: teori och praktik*, Skriftserie 2005:3, Stiftelsen Allmänna barnhuset, Stockholm.

Al-Baldawi, Riyadh (2003) "Migration och familjestruktur". i Ahmadi, Nader (red.), *Ungdom Kulturmöten, identitet*. Statens institutionsstyrelse och Liber AB, Stockholm.

Amnesty (2005) "Hedersmord". *Svenska Amnestys hemsida*. < <http://amnesty.se> > /arbetsområden/kvinnors rättigheter/hedersmord/läs dokumentet (2006-01-02)

Andersen, Ib (1998) *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.

de los Reyes, Paulina, Johansson, Susanne, Kocke, Wuokko, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2002) "Våldet mot kvinnor är problemet". *Aftonbladet*, 15 mars.

de los Reyes (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Integrationsverkets skriftserie IV. Integrationsverket, Norrköping.

Demirbag-Sten, Dilsa (2004) "Gendering multiculturalism" i Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (ed.) *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges*. Istanbul Bilgi University Press, Istanbul.

Eldén, Åsa (2003). *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.

Eriksson, Marie (2004) "Det finns ingen speciell hederskultur" 2004-08-09. *Hemsidan Paraplyprojektet*. < <http://paraplyprojektet.se> > /etnisk tillhörighet (2006-01-02)

Gemzöe, Lena (2002) *Feminism*. Bilda Förlag, Stockholm.

Johansson, Lasse (2003). "Om hedersrelaterat förtryck mot flickor och unga kvinnor. Infopunkter för grundskolor och gymnasieskolor". *Hemsidan Länsstyrelsen i Skåne Län*. < <http://www.m.lst.se/documents/Infopunkter%20skola2.pdf> > (2006-01-02)

Justitiedepartementet (2004). *Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld*. Faktblad, Ju 04.17, November 2004.

Justitiedepartementet (2005) *Regeringen uppdrar åt Socialstyrelsen att kartlägga förekomsten av hedersrelaterat våld*. Pressmeddelande 7 oktober.

Koçtürk-Runefors, Tahire (1991) *En fråga om heder. Turkiska kvinnor hemma och utomlands*. Tidens Förlag, Stockholm.

Kvinnoforum (2003). "A resource book for working against honour related violence". *Hemsidan Kvinnoforum*, Stockholm.
<http://www.kvinnoforum.se/PDF/HRV_resourcebook_rapport.pdf> (2006-01-02)

Kvinnotryck (2004) ”- Jag har träffat tjejer som uppmanats begå självmord”. *ROKS feministiska nyhetstidning*, nr 6.

Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2004). *Nationell rapport om skyddat boende mm*. Rapport 2004:16.

Länsstyrelsen i Skåne län (2004). *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*. Skåne i utveckling 2004:24.

Mojab Shahrzad (2004) "The Particularity of 'Honour' and the Universality of 'Killing'" i Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (ed.) *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges*. Istanbul Bilgi University Press, Istanbul.

Morgan, David L. (1998a) *The Focus Group Guidebook*. Focus Group Kit 1. SAGE Publications Inc, Thousand Oaks, California.

Morgan, David L. (1998b) *Planning Focus Groups*. Focus Group Kit 2. SAGE Publications Inc, Thousand Oaks, California.

Mänskliga rättigheter (2005a) ”De mänskliga rättigheterna”. *Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*. < <http://manskligarattigheter.gov.se> > /fakta om mänskliga rättigheter (2006-01-02)

Mänskliga rättigheter (2005b) ”Barnets rättigheter”. *Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*. < <http://manskligarattigheter.gov.se> > /fakta om mänskliga rättigheter/barnets rättigheter (2006-01-02)

Mänskliga rättigheter (2005c) ”FN:s konvention om barnets rättigheter”. *Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*. < <http://manskligarattigheter.gov.se> > /fakta om mänskliga rättigheter/barnets rättigheter/FN:s konvention om barnets rättigheter (2006-01-02)

Mänskliga rättigheter (2005d) ”Hedersrelaterat våld”. *Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*. < <http://manskligarattigheter.gov.se> > /fakta om mänskliga rättigheter/hedersrelaterat våld (2006-01-02)

Nadem, Behrokh (2005) ”Trampa inte på era döttrar och systrar!” *Expressen*. 2 december.

Ouis, Pernilla (2005) ”Pernilla Ouis om hedersvåldet”. *Sydsvenskan*, 1 december.

Repstad Pål (1993) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Studentlitteratur, Lund.

Rothenborg, Ole (2005) ”Tre häktade i Högsbyfallet”. *Dagens Nyheter*, 23 november.

Schlytter, Astrid (2002) ”Arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap i Sverige”. *Socionomen* 2002:3.

Schlytter, Astrid (2004) *Rätten att själv få välja. Arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Studentlitteratur, Lund.

Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2005a). *Länsstyrelsernas insatser mot hedersrelaterat våld*. Delrapport 2003-2004.

Socialstyrelsen och Länsstyrelserna. (2005b) *Nationellt konsultativt stöd för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld*.

Wikan, Unni (2004) *En fråga om heder*. Ordfront förlag, Stockholm.

Muntliga källor

Arhe Hamednaca, Elektra, Fryshuset, Stockholm. Intervju den 28/11.

Bahar Sharsten, projektassistent projekt för skyddat boende, VoB Syd AB, Lund. Intervju den 29/11.

Johnny Harborg, sjukskötare ungdomsmottagningen Triangeln, Malmö. Intervju den 1/12.

Jonas Bjunö, kurator Lindängeskolan, Malmö. Intervju den 23/11.

Fokusgrupp. Intervju den 24/11.

Bilagor

Bilaga 1. Informantintervju

Intervjuguide

Pojkar i hederskulturer

Vad anser du att hederskultur är?

Hur är situationen för pojkar som lever i hederskulturer?

Vilken typ av problematik möter du hos pojkar som lever i hederskulturer?

Roll i familjen

Vilken roll har pojken i familjen?

Vilken ansvarsbörda har pojkarna i familjen?

Vilka uppgifter har pojkarna som är relaterat till heder?

Vilka förmåner har pojkar av att vara pojke i en familj som tillhör en hederskultur?

Skiljer sig den roll pojken har i familjen från den han har i skolan och med vännerna?

Kontroll

Vad får pojkar som lever i hederskulturer inte göra?

Vad får de göra?

Utsatthet

Anser du att pojkar i hederskulturer är utsatta? På vilket sätt?

Specificera situationer där de kan vara utsatta.

Hur vanligt uppfattar du att detta är?

Sexualitet

Sexualitet är centralt för flickor i hederskulturer. Vilken roll spelar sexualitet för pojkar i hederskulturer?

Vilka friheter och begränsningar har pojkar v.g. sexualitet?

Vilka konsekvenser kan det få för pojken?

Hjälsökande

Vilken typ av hjälp söker utsatta pojkar?

Vilka pojkar är det som söker hjälp?

Hur vanligt uppfattar du att detta är?

Bilaga 2. Fokusgruppsintervju

Intervjuguide

Begreppen hederskultur och heder

Vet ni vad hederskulturer är för något? Vad tycker ni det är?

Vad är heder enligt er?

Pojkar/flickor

Hur är det att vara tjej i en hederskultur? Hur är det att vara kille i en hederskultur?

Vad får tjejer/killar inte göra för familjen/släkten?

Vad får tjejer/killar göra för familjen/släkten?

Vad måste tjejer/killar göra för familjen/släkten?

Partner/sexualitet/giftermål

Många tjejer i hederskultur får inte ha pojkvän. Hur är det med killar i hederskultur, får killar ha flickvän?

Får killarna i hederskultur ha sex innan de gifter sig?

Vem är det som bestämmer vem killen ska gifta sig med? Händer det att killar tvingas att gifta sig med en tjej?

Om en kille i en hederskultur är homosexuell och berättar det för sin familj, vad händer då?

En kille är tillsammans med en tjej i en hederskultur som inte får ha pojkvän för sin familj. Tycker ni att killen ska fortsätta vara tillsammans med tjejen? Vad kan hända om han fortsätter vara tillsammans med henne?

Fritid/hem/skola

Är det någon skillnad på hur killar i hederskulturer lever i sin familj jämfört med när de är i skolan eller med sina kompisar?

Är det någon skillnad för tjejerna? Jämför tjejer och killar.

Fördelar/nackdelar

Om ni jämför en kille som lever i en hederskultur och en som inte gör det, vilken är den största skillnaden?

Vad är bra med att leva i en familj med hederskultur? Vad är dåligt?

Om ni fick bestämma... (Framtidsscenario, frågan baseras på det pojkarna sagt tidigare i intervjun.)

Avslutning

Vilket tycker ni var det viktigaste vi pratat om idag?

Är det något mer ni vill säga?